

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1900. Första Kammaren. N:o 19.

Lördagen den 17 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m. och dess förhandlingar leddes af herr vice talmannen.

Upplästes för justering protokollet för den 10 i denna månad.

Herr von Möller: Vid sammanträdet den 10 mars råkade jag att begå ett misstag, när jag uppgaf, att vissa frågoformulär insändas till statistiska centralbyrån i stället för, såsom verkligen sker, till domänstyrelsen. Mitt misstag föranleddes deraf, att statistiska centralbyrån insamlar uppgifter rörande jordbruksstatistiken med dertill hörande uppgifter. Emellertid, då min supplik i slutet af mitt anförande sålunda kommit på villovägar, anhåller jag, att kammaren måtte tillåta, att det *returneras till rätt adressat*, nemligen domänstyrelsen, som ju insamlar dessa uppgifter.

Härefter godkändes det upplästa protokollet.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 2, i anledning af väckt motion med förslag till ändrad lydelse af 3 § 13:o tryckfrihetsförordningen; och

n:o 3, i anledning af väckt motion om ändring af § 17 riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden:

n:o 32, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående bestridande af kostnader för åtgärder till förekommande af skogshärjning af insekten nunnan;

n:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående understöd åt arbetaren vid myntverket A. Andersson;

n:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af fyra till kronoparken Uttersberg i Vestmanlands län hörande jordområden;

n:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse åt enskilda af ett invid Storsunds jernvägsstation beläget område af kronoparken Storträskliden i Norrbottens län;

n:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till förra militiebostället $\frac{1}{4}$ mantal Upsala n:o 1 i Kalmar län hörande lägenhet;

n:o 37, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till förra militiebostället 1 mantal Ålberga n:o 1 i Södermanlands län hörande utega, benämnd Fjellen;

n:o 38, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Örebro stad af mark från kronolägenheten Alnängarne i Örebro län; och

n:o 39, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af kronoängen Bjurkärret n:o 1 i Södermanlands län; äfvensom

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

n:o 23, angående ändring af tulltaxerubriken Skyfflar, Spadar, Grepar och Högafflar;

n:o 24, i anledning af väckt motion om upphäfvande eller nedsättning af tullsatsen för garfvade (barkade), men icke färgade eller ytterligare bearbetade får- och getskinn;

n:o 25, i anledning af väckt motion om begränsning af stämpelförsäljningsmans provision; och

n:o 26, i anledning af väckta motioner angående vissa ändringar i bevillningsförordningen och instruktionen för taxeringsmyndigheterna.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 14 och 16 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvaret.

Punkterna 1—21.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

Anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

Herr Billing: Icke för att göra något yrkande i motsatt riktning mot utskottets, ej heller för att här hafva gjort ett platoniskt uttalande och ej heller för att såsom representant för Vestmanland sjunga några klagovisor utan i ett bestämdt syfte har jag begärt ordet.

Såsom en allmän fråga är det ett ganska svårt spörsmål att besvara, i hvilken mån och på hvad sätt staten kan och bör konkurrera med enskild industriel verksamhet. Hvarje fall bör noga individuellt prövas, men i allmänhet kan man väl vara ense om och är man nog ense om, att staten, när den uppträder såsom konkurrent med enskild verksamhet, bör iakttaga så stor hänsynsfullhet som möjligt, eller, om jag så får säga, att staten bör i sådana fall handla såsom den främste gentlemannen gent emot den enskilde. Om en sådan hänsynsfullhet iakttoges, lära nog svårigheterna vid sådan konkurrens, som jag nu omnämnt, kunna öfvervinnas och både statens verksamhet och den enskilda gå fram utan olägenhet.

Jag har anledning att säga detta vid denna punkt därför, att om utskottets betänkande godkännes, staten kommer att uppträda såsom konkurrent till en nyligen i Vesterås uppförd och i verksamhet stadd fabrik för tillverkning af ammunition. Jag vill nu endast fästa mig vid en sida af denna verksamhet, tillverkningen af hylsor. Här är föreslaget, att inom Karlsborg också skulle anläggas en hylsfabrik. Den enskilda fabriken i Vesterås har tillkommit under uppmuntran af vederbörande myndigheter. Ingen må dock, när jag säger detta, blifva rädd, att jag skall tillvita dessa myndigheter något som helst obefogadt uppträdande, ty här är icke tal om något slags bindande löfte, utan endast om en mycket befogad uppmuntran, som man erhållit, då man väckte tal om att inom landet anlägga en sådan hylsfabrik, på det att staten icke skulle vara hänvisad till utländska fabriker. Det var ju icke mer än naturligt och från alla synpunkter riktigt, att man fick ett slags moralisk uppmuntran till en sådan fabriks anläggande. Denna fabrik har nu varit i verksamhet under två år, sedan man nedlagt en betydande kostnad på dess anläggning och anskaffat de allra yppersta maskiner, som finnas, samt anställt mycket noggranna och kostbara försök. Den har, som sagdt, nu varit i verksamhet under två år; dess fabrikation uppgår till 3 millioner hylsor om året och med lätthet kan den uppbringa sin fabrikation till $4\frac{1}{2}$ millioner. Naturligtvis har denna fabrik anlagts icke minst med tanke på och förhoppning om, att den skulle få order från staten att fabricera hylsor för statens behof. Denna förhoppning har ej heller blifvit alldeles gäckad, ty fabriken har fått beställning för staten af 1 million sådana hylsor. Ingen kan dock undra öfver, om denna fabrik och de, som stå i spetsen och i ansvar för densamma, känt någon oro, när de läste den kongl. propositionen om nyanläggningen vid Karlsborg. För min del har jag trott, att denna oro, så förklarlig den än må vara, dock ej behöfver vara allt för stor, då jag hoppas, att denna fabrik i Vesterås skall kunna bestå vid sidan af den allmänna inom Karlsborg och blifva till stort gagn för landet, äfven för staten. Denna förhoppning grundar sig dock i icke ringa må på vissheten derom, att staten i detta fall såsom i andra skall gå fram med stor hänsyn till de enskilde och så långt statens bästa det medgifver understödja eller åtminstone icke underminera den enskilda verksamheten. Stöd för denna min förhoppning har jag icke blott af moralisk natur utan äfven af annan art. Om man läser den kongl. propositionen och statsutskottets betänkande öfver

Anslag till mobiliseringsammunition för eidhändvapen
(Forts)

Anslag till
mobilise-
ringsammu-
nition för
eldhand-
vapen.
(Forts.)

densamma, finner man, att der icke är något ord sagdt, som skulle kunna tyda på, att statens fabrikation vid Karlsborg skulle sträcka sig utöfver statens eget behof och staten således uppträda såsom konkurren- t i afseende å det enskilda behovet af ammunition och särskildt hylsor. Om nu skytteföreningarnas verksamhet enligt statsutskottets förslag, som hvilat på bordet, får ett förökadt, kraftigt understöd och således deras behof af ammunition kommer att betydligt stegras, är det väl att vänta, att denna enskilda svenska fabrik skall i dessa skytteföreningar få afnämare för sin tillverkning. Och icke blott detta, utan af utskottets betänkande framgår äfven, att fabriken vid Karlsborg endast skulle vara afsedd att åstadkomma mobiliserings- ammunition men deremot icke vara beräknad att fylla det årliga be- hovet för staten. Om nu vid anskaffande af hvad detta årliga be- hov kräfvat den enskilda svenska fabriken blir behandlad med till- börlig hänsyn särskildt i jemförelse med utländska fabriker, synes det mig, som om den äfven från statens sida skulle kunna få mate- rial för sin verksamhet. Dertill kommer slutligen, att det dröjer väl åtminstone tre år, innan den tilltänkta statsfabriken inom Karlsborg kan komma i verksamhet, så att den verkligen kan effektuera något afsevärdt. Under tiden lärer väl icke anskaffningen af ammunition hvila; och den förhoppningen vill jag uttala, att under denna mellan- tid man måtte, naturligtvis alltjemt med tillgodoscende af statens behof och rätt, visa denna enskilda fabrik tillbörlig hänsyn. Detta kan så mycket hellre ske, som härigenom icke vållas staten någon kostnad. Visserligen säges i den kongl. propositionen, att skil- naden i pris mellan dessa hylsor, om de fabriceras af staten eller af enskilda, blir ett öre. Men denna prisskilnad är väl ändå icke så faktisk, utan i viss mån imaginär, ty då man beräknar kostnaden för staten, gör man sig fri från allehanda utgiftsposter, som dock äro lika faktiska som betydande, till exempel all ränteberäkning, all aflöning för tjänstemännen, all förslitning och afskrifning å instru- ment, maskiner o. s. v., så att detta ena öre, som skulle utgöra skilna- den i pris, kan man, om också icke alldeles bortelimenas, dock i huivudsak bortse ifrån.

Detta är hvad jag ansett mig böra här uttala, och mitt syfte har, såsom herrarne lätt förstå, varit att få till vederbörande uttalad den förhoppningen, att de vid den konkurrens, som kommer att före- ligga, måtte visa den enskilda industriella verksamheten all tillbö- rlig hänsyn. För min del har jag ansett de skäl, som anföras i stats- utskottets betänkande, sista stycket, så afgörande, att jag icke tvekat att instämma i statsutskottets förslag. Det synes för mig vara uppen- bart, att det är en stor fördel för staten att hafva en fullständig ammunitionsfabrik inom Karlsborgs skyddande murar. Jag har intet annat yrkande än på bifall till utskottets förslag.

Herr Bildt: Det förhållande, som den föregående talaren anförde, har icke lemnats ouppmärksammat af statsutskottet. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på följande punkt i utskottets uttalande:

»Beträffande patrontillverkningen har utskottet velat erinra, att behovet af *mobiliseringsammunition* icke synes kunna i afsevärd mån

fyllas af den inhemska enskilda industrien. Det torde nemligen kunna blifva erforderligt, att anlita densamma redan för fyllande af det årliga behovet af ammunition, hvilket alltjemt torde komma att ökas, i synnerhet derest Riksdagen beviljar ökade anslag till det frivilliga skytteväsendet.»

Det är uppenbart, att det måste vara en styrka för försvaret och för arméns tillgodoseende med ammunition, om det, jemte statens fabriker, äfven finnes en enskild industri, till hvilken man kan lita. Det kan alldeles icke ligga i statens intresse att qväfva den enskilda industrien, som om den vore en konkurrent till staten. Dessutom tyckes det, som om detta icke nu skulle vara att befara. Utskottet har härvidlag gjort hvad det kunnat: det framhåller saken, utan att dock fästa något vilkor vid anslaget, hvilket icke heller skulle kunna vara möjligt. Under de första åren af den tid, under hvilken mobiliseringsammunitionen skall fyllas, måste den enskilda industrien tagas i anspråk. Senare kommer det nog också att finnas plats för densamma, ty skytteväsendet tyckes lyckligtvis vara stadt i ett sådant framåtskridande, att ett större ammunitionsbehof kommer att visa sig. Antalet af de värnpligtige växer ju också år från år och med dem arméns behof af ammunition, likasom också anspråken på skjutskicklighet och dermed ammunitionsåtgången måste år efter år ökas. Det synes alltså vara sannolikt, att äfven när ammunitionsfabriken på Karlsborg blir färdig och satts i stånd att arbeta med full kraft, det likväl skall finnas utrymme och plats för den enskilda industrien. Orsaken hvarför man ändå, äfven om den enskilda industrien vore mycket kraftigare än den är, måste hafva en ammunitionsfabrik på Karlsborg är den, att man alltid har denna fabriks bestånd och dess dugliga skick i sin hand och således kan vara förvissad om, att den kan fungera i krigstid för att då fylla ammunitionsbehovet. Fabriken är dessutom förlagd på ett sådant ställe, att den är fullt tryggad för fiendtliga anfall, och dess fortfarande bestånd således betryggad. På den grund har, såsom den föregående talaren anförde, utskottet tillstyrkt, att en ammunitionsfabrik vid Karlsborg skulle uppföras. Den kan icke under några förhållanden ersättas med den enskilda industrien, ty båda måste bestå vid sidan af hvarandra och fullständiga hvarandra.

I sammanhang härmed her jag få fästa uppmärksamheten vid en punkt i afseende å den reservation, som är bifogad utskottets hemställan af flere af utskottets ledamöter, alla från Andra Kammaren. Denna skiljer sig från utskottets hemställan icke deri, att den misskänner behovet af mobiliseringsammunition, utan deri, att den icke vill bevilja något anslag till upprättande af ammunitionsfabrik på Karlsborg, så länge icke en fullständig utredning angående kostnaden för densamma föreligger. En sådan utredning har icke kunnat medhinnas blifva fullständigt upprättad, då detta kraf, som nu är i fråga, måste erkännas vara synnerligen brådskande. Kostnaden är beräknad till 300,000 kronor, deraf för fabriksbyggnaden 67,000 kronor. Det upplystes inom utskottet, att denna byggnad var så enkel, att det icke kunde råda någon tvekan om att detta kostnadsförslag skulle vara tillfyllestgörande. Vidare för uppförande af bostadshus

Anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

(Forts.)

Anslag till
mobilise-
ringsammu-
nition för
eldhand-
vapen.
(Forts.)

med uthus 133,000 kronor. För detta hus finnes ett kostnadsförslag, ehuru det är af äldre datum.

Hvad beträffar den tredje punkten, nemligen kostnaden för maskiner, transmissioner, vatten- och afloppsledningar m. m., skulle denna uppgå till minst 100,000 kronor, enligt det förslag, som uppgjordes år 1883. Något mera detaljeradt förslag hade icke ännu hunnit uppgöras. Nu har emellertid ett sådant förslag uppgjorts, hvilket jag i form af en pro memoria erhållit från styresmannen för ammunitionsfabriken. Enligt detta förslag skulle kostnaden uppgå till:

1) för ångmaskiner: 25 hästkrafters maskin och ångpanna jemte uppsättning	kronor	13,800
2) Maskiner för hylsornas bearbetning	»	51,093
3) Apparater för hylsornas glödgning, betsning och rengöring	»	8,442
4) Maskiner för verktygstillverkning och maskinreparationer	»	14,910
5) Transmissioner: axelledningar, muffar, lager och remskifvor	»	6,760
6) Värme-, vatten- och afloppsledningar, ångkaminer, brandposter, vattenkastare, strålrör, slangar och slangkopplingar	»	10,660
7) Elektrisk belysningsanordning	»	3,978
8) Inredning	»	780

Summa kronor 110,423

Såsom herrarne behagade finna, skiljer sig detta detaljerade kostnadsförslag icke särdeles mycket från den i statsverkspropositionen uppgifna summan af »minst 100,000 kronor».

Härmed torde väl det väsentligaste af de anmärkningar, som rigtats emot utskottets förslag, vara bemöta. Då här icke är fråga om något alternativ, utan ammunitionsfabriken i alla händelser skulle förläggas till Karlsborg, torde detta kostnadsförslag i alla fall icke böra hafva någon afgörande betydelse, utan fabriken upprättande och bestånd måste vara det hufvudsakligaste.

På grund af hvad jag nu anfört, får jag anhålla om bifall till utskottets hemställan.

Herr Benedicks: Jag vill nu uppträda, icke för att på det ringaste sätt motsätta mig statsutskottets förslag — tvärtom skall jag på det lifligaste tillstyrka detsamma — utan för att instämma med herr Billing i hans uttalande för ett tillbörligt gynnande af fabriken i Vesterås. Jag gör det uteslutande af hänsyn till statens eget bästa. Den ammunition, som nu finnes, uppgår icke till $\frac{2}{3}$ af hvad, som bör finnas vid krigstillfälle. Såsom redan förut är sagdt, stiger förbrukningen af ammunition för hvarje år. Dessutom, mina herrar, finnes vid vår svenska armé ännu icke en enda kulspruta. Det kan väl icke vara annat än en tidsfråga, när sådana skola införas. Men hvad kunna de göra för nytta, ifall icke tillräcklig ammunition finnes. Den skall naturligtvis vara af samma beskaffenhet som för gevären. Det är därför nödvändigt att snart hafva dessa 50 millioner patro-

ner, hvilket antal militärer säga vara ganska lågt beräknadt och ganska svårt för staten att kunna åstadkomma på rimlig tid. Jag önskar därför, att staten, i sitt eget intresse, måtte gynna den fabrikation, som nu är fråga om.

Anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkten 23.

Herr Bildt: Inom utskottet har, emot dess hemställan, utaf ledamöterna från Första Kammaren afgifvits följande reservation:

»Utskottet, som finner den nu ifrågasatta anskaffningen af tidsenlig snabbskjutande fältartillerimateriel vara af så stor vikt för försvaret, att densamma bör så vidt möjligt påskyndas, får därför förorda Kongl. Maj:ts förslag med den af motionärerna föreslagna förändring i afseende å anskaffningstiden, och hemställer alltså,

att Riksdagen må, i öfverensstämmelse med hvad herr S. Wieselgren med flere uti ofvanberörda motion föreslagit, på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts nu förevarande framställning, att Riksdagen för anskaffning af ny fältartillerimateriel och ammunition beviljar 12,000,000 kronor och deraf på extra stat för år 1901 anvisar en fjerdedel eller 3,000,000 kronor.»

På de anförda skälen får jag värdsamt anhålla om bifall till reservationen.

Herr Wieselgren: Om motionärerna skulle önskat ett motto på sin motion, hade det icke varit svårt att finna ett sådant; ty vi hafva ett »visdomsord», ärfdt från forna tider och af dess erfarenhet förestafvadt, som säger: »uppskjut icke till i morgon hvad du kan göra i dag». Det är denna tanke, som ligger under motionärernas förslag, och den torde, efter motionärernas uppfattning, böra finna tillämpning äfven i detta fall. Emot statsutskottets uttalande ber jag få inlägga en liten gensaga på grund af ett der förekommande yttrande. Der står: »hvad anskaffningstiden angår, anser utskottet, att densamma bör bestämmas till hvad Kongl. Maj:t efter öfvervägande af på frågan inverkan omständigheter funnit sig böra föreslå eller sex år.» Jag anser icke orden »på frågan inverkan omständigheter» vara fullt rigtiga. Om man ser på hvad som förekommer i statsverkspropositionen, så finner man, att departementschefen säger, att »det har ansetts behöfligt, med hänsyn till andra anslagsbehof för försvarsväsendets utveckling, som i öfrigt måste göras gällande, att utsträcka anskaffningstiden till 6 i stället för 4 år.» Det är dock någonting annat. Vi veta mycket väl, att regeringen vid statsverkspropositionens affattande måste taga hänsyn till den stora mängden inströmmande anslagskraf och att på den grund regeringen vid *det* tillfället och på *den* tidpunkten kan finna lämpligt att göra en eller annan afprutning å begärda belopp eller såsom här utsträckning af anslagstiden. Men *det* är icke detsamma, som man här skulle hafva menat, då man säger, att Kongl. Maj:t, »efter öfvervägande af på

Anslag till ny fältartillerimateriel.

Anslag till ny fält-artilleri-materiel.
(Forts.)

frågan inverkan omständigheter», föreslagit tiden till 6 år. Det uttrycket häntyder mera på skäl af fackmässig beskaffenhet. Då emellertid hela motiveringen till motionen och reservanternas förslag är tagen ifrån vederbörande fackmyndighets och herr departementschefens framställning, hoppas jag, att kammaren skall finna det lämpligt att bifalla reservationen.

Friherre Palmstierna: Jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag. Men jag tillåter mig derjemte fästa uppmärksamheten på ett par ord i utskottets förslag, som jag tror ännu mera göra, att Första Kammaren svårligen kan gå med på detsamma. Det står nemligen uti sjelfva beslutet, att dessa 2 millioner torde »efter Riksdagens medgifvande» få användas, och i sjelfva motiveringen heter det, »sedan efter afslutade försök modell till den nya artillerimaterielen blifvit af Kongl. Maj:t fastställd och Riksdagen förelagd.» Utskottet har således här förutsatt, att icke blott Kongl. Maj:t utan äfven Riksdagen skall pröfva modellen eller åtminstone se den och att Riksdagen skall göra ett ytterligare medgifvande, innan dessa 2 millioner få användas. Detta gör, att om försöksskjutning kan hinna utföras och modellen till artillerimateriel kan fastställas i sommar eller i höst, så skulle en beställning deraf genast kunna göras, om man går in på reservanternas förslag, men efter utskottets hemställan kommer en dylik beställning inte att kunna ske förr än efter det nästa Riksdag yttrat sig, — och det är ju alltid osäkert huru detta kommer att utfalla —, och således hela saken uppskjutas ytterligare ett år. Det var endast härpå jag velat fästa uppmärksamheten. Det synes mig vara ett ytterligare stöd för bifall till reservanternas förslag.

Herr Nyström, Thomas: Jag skall be att få tillägga endast ett par ord till hvad de tvenne siste talarne anført. Genom att bifalla reservanternas förslag skulle för landet den stora fördelen vinnas, att snabbeldskanonernas anskaffande vid artilleriet skulle komma att ske inom samma tid som de 150,000 repetergevär, som äro ifrågasatta att tillverkas. Äfvenså skulle den svenska armén samtidigt med den norska förses med snabbeldskanoner vid hela dess artilleri. Jag anhåller att få instämma i reservanternas förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att i afseende på nu föredragna punkt endast yrkats, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i denna punkt hemställt samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Punkten 24.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

*Anslag till
det fasta
försvaret.*

Grefve Douglas: Herr vice talman, mine herrar! Onsdagens debatt om ökning af anslaget till banan Gellivara—riksgränsen återkallade i minnet diskussionen vid riksdagen 1898, då hela jernvägen beslöts. Äfven jag ansåg mig då böra uttala min åsigt. En del af hvad jag då yttrade har emellertid så pass mycken aktualitet äfven i detta ögonblick, då 24:de punkten af statsutskottets utlåtande föredrages, att jag anhåller om kammarens tillåtelse att få å min sida återkalla i minnet hvad jag då anförde.

Jag yttrade vid nämnda tillfälle bland annat följande: »Det är ju helt naturligt, att, då en stat såsom Sverige under flera årtionden försummat sitt fasta försvar, denna stat nu, när de pekuniära resurserna det tillåta och sedan en ny arméorganisation blifvit genomförd, börjar tänka på att anlägga befästningar på strategiska punkter i olika delar af landet, liksom att regeringen framlägger proposition om sådana anläggningar. Dylika befästningar böra icke kunna hos utländska magter väcka något misstroende, ty att de blott hafva karakteren af försvarsverk och af stödjepunkter till neutralitetens upprätthållande ligger i öppen dag. Dessutom måste ju hvarje stat hafva både rättighet och skyldighet att sörja för sitt försvar, och om föregående generationer underlåtit uppfylla hvad dem ålegat i sådant hänseende, är det så mycket nödvändigare för den nuvarande att söka taga igen hvad som försumrats. — Djupt skulle jag beklaga, om Riksdagen, när frågan om befästningar vid Boden kanske redan nästa år kommer före, skulle förkasta regeringens förslag om en befästning i öfre Norrland. Befästningar äro emellertid en sak för sig, i dag hafva vi att tala om jernvägar.»

Ja, mine herrar, detta var 1898. I dag är saken ändrad, i dag hafva vi icke att tala om jernvägar utan om befästningar. Jag vill därför infria mitt löfte och på det varmaste förorda statsutskottets hemställan, som bland annat innehåller förslag att påbörja en befästning vid Boden. Denna befästning är en integrerande del af hela det system af fästningsanläggningar i norr, söder, öster och vester, som befästningskomitén föreslagit. Men just därför anser jag, att dessa befästningar böra samtidigt påbörjas; ty först då framtråda de i sin rätta dager, nemligen att icke dokumentera ett misstroende mot någon af våra grannar utan att framstå såsom en godtgörelse, ett uppfyllande af en länge försummad pligt. Vårt fasta försvar har varit försummadt under flera generationer. Nu sent omsider föreligger för första gången ett af fackmän efter mögen pröfning utarbetadt förslag, angående det som är nödvändigt, — hvarken mera eller mindre utan »*det som är nödvändigt*». Att i ett sådant ögonblick söka påbörja en ny seutfärdighetens ära genom att uppkonstruera ett tvisteämne mellan påbörjade och icke påbörjade, mellan nödvändiga och ännu mera nödvändiga befästningar skulle utgöra ett sorgligt bevis på, att man efter allt detta ännu icke kommit underfund med hvad som är »*det allra nödvändigaste*», nemligen att icke försumma tiden. Derfor yrkar jag bifall till statsutskottets förslag och hoppas, att Första Kammaren i denna fråga må återvinna den glädjande

Anslag till
det fasta
försvaret.

(Forts.)

enighet, som så ofta utmärkt densamma, då det varit fråga om offervillighet för landets försvar.

Grefve Hamilton: Med kännedom om den stämning, som är rådande uti denna kammare i föreliggande fråga, vet jag väl, att det är fåfängt för mig att söka förfäktä min åsigt; men äfven om jag vore ensam om densamma, skulle jag likväl anse mig böra föra min mening till protokollet, och jag vågar hoppas, att då jag endast ett ögonblick upptager kammarens tid, herrarne icke skola misstycka detta.

Vid det anslag, som förliden riksdag beviljades till det fasta försvaret, var det vilkor fästadt, att medlen skulle användas till vissa uppgifna fästningar. Detta vilkor har, såsom herrarne se, i år bortfallit, och det gör min aning till visshet, att en del af anslaget är afsedt att användas till Bodens befästande, hvilken befästnings anläggande jag anser böra hvila, till dess det vida viktigare rörliga försvaret försatts i tidsenligt skick, och intill dess för flottan nödiga fästningar blifvit fullbordade. Vid den tidpunkten kunna måhända åsigtorna rörande rätta sättet för Norrlands försvar hafva mognat.

Jag är visserligen icke fackman, och det är således icke ur fackmannens synpunkt jag skärskådar denna fråga, men i min egenskap af reservant inom 1897 års befästningskomité har jag likväl ansett mig böra beröra densamma. Ilade denna komités arbeten omfattat hela försvaret, sålunda äfven det rörliga, hade måhända — jag betonar ordet måhända — resultatet af komiténs arbeten blifvit ett annat. Vårt lands krigspolitik har hittills varit, och jag hoppas, att den alltjemt förblifver det, neutralitetens, och den största faran för oss är, att vi under ett krig mellan tvenne stormagter icke skola kunna upprätthålla neutraliteten, till följd kvaraf repressalier sedermera komma att af oss utkrävas. Sannolikheter finnas icke för ett neutralitetsbrott i Norrlands ödemarker, åtminstone icke så länge som vårt hufvudförsvar befinner sig i sitt nuvarande skick. Någon dödsstöt kommer sannolikt icke heller på den vägen att riktas mot vår sjelfständighet, ty vi hafva vida sårbarare punkter vid våra kuster. För våra kusters försvar kommer återigen i första rummet vår flotta att anlitas. Men då dess uppgift icke kan vara att på öppna hafvet möta en underlägsen eller jemustark fiende, utan fastmer att hindra en öfverlägsen sådan från att landstiga, måste flottan hafva replipunkter, under hvilkas skydd den kan kola och reparera. Enligt chefens för flottans stab mening böra dessa replipunkter vara: för vestra kusten Göteborg, för den södra Carlskrona, för den östra Stockholm, för Gotland Fårösund och för Norrland en befästning vid någon af de norrländska elfvarnes mynningar. Det är således vid den största vigt, att dessa fästningar i första rummet fullbordas.

Man kan nu säga, att så varit meningen, samt att dessa fästningar snart äro färdiga. Men härtill vill jag genmäla, att Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning förblifver, för såvidt man fullföljer den utaf komiterade utstakade planen, endast en spärrfästning, och en svensk flotta lär icke kunna under ofredens tider gå in till Stockholm för att kola, ty då riskerar den att blifva innestängd. Oscar-Fredriksborgs fästning kan icke tjena till en replipunkt, från hvilken

flottan kan försvara närmaste kusten; en sådan replipunkt erhålla vi icke, förr än Stockholms yttre skärgård blifvit befastad, och dertill tror jag knappast någon plan ännu är uppgjord. Och hvad den norrlandska fästningen beträffar, så torde den knappast vara påtänkt.

Går jag vidare till det rörliga försvaret, så äro vi ju i saknad af den nödvändigaste beväpningen, vi sakna tillräckligt antal tidsenliga kanoner och gevär, och vi veta att dertill fordras bortåt 18 millioner kronor. Vore det måhända icke skäl uti, att vi försökte påskynda anskaffandet af dessa, ty att sända våra söner i fält utan gevär går väl knappast an.

Och slutligen, mina herrar, stå vi väl inför en fullständig omorganisation af hela vår armé och hela vår marin. Det förefaller åtminstone mig som om de medel, hvilka kunna undvaras för försvaret, borde kunna användas på nödvändigare saker än Bodens befastande. Norrlands försvar är ett lokalt försvar, och det lokala försvaret måste hvila, intill dess hufvudförsvaret blifvit iordningställt. Jag fruktar äfven för, att derest vi bevilja ett anslag för Boden, om än så litet, vi skola komma i frestelse, att årligen låta millionerna rulla dit i stället för att låta dem gå till nödvändigare försvarsändamål. Jag vågar säga, att, enligt min mening, dödsstöten emot Sveriges sjelfständighet icke kommer att rigtas öfver Norrlands ödemarker, så länge vårt hufvudförsvar icke är bättre än det är, och jag stöder denna min mening dels på fackmäns uttalande, dels på de kunskaper jag kunnat inhemta under arbetet i befästningskomitén, och dels på sunda förnuftet, hvilket säger mig, att om en fiende på några få dagar kan landsätta trupper vid våra kuster, hvilket kan ske för så vidt vi icke hafva vår flotta eller vår armé klar, en fiende väl icke lärer låta sin armé intränga hundra mil norr om hjertat af Sverige.

Jag kan nog fatta, att mångens önskan är, att äfven det lokala försvaret snarast möjligt påbörjas. Men ifvern får väl dämpas af klokheten, och denna bjuder, att hufvudförsvaret först göres i ordning och sedermera det lokala, att det nödvändigaste göres först och det nödvändiga derefter.

Under sådana förhållanden kunna herrarne lätt inse, att jag icke kan yrka bifall till utskottets förslag. För mig är det emellertid här icke fråga om anslagets storlek eller om dess fördelning på flere år. Då jag emellertid finner det lönlöst att här framlägga ett särskildt förslag, nödgas jag, åtminstone i frågans nuvarande skick, att yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Sandberg: Historien om krigen under det sistförflutna århundradet synes mig tydligen hafva lagt i dagen, att gränsfästningar nu för tiden ingalunda hafva samma vikt och betydelse som i forna dagar. En anfallande armé kringgår lätt sådana fästningar, qvarlemnar der en observations- eller belägringskår, något starkare än fästningens besättning och marscherar så vidare inåt landet, utan att deruti genom besättningen kunna hindras. Den enda fördel, som af en sådan gränsfästning kan erhållas, är, att en del af den anfallande armén bindes vid densamma, men denna fördel så godt som neutraliseras derigenom, att fästningens besättning icke kan användas

Anslag till
det fasta
försvaret.
(Forts)

*Anslag till
det fasta
forsvaret.*
(Forts.)

för det egna landets försvar. För öfrigt är jag en bestämd motståndare till anläggandet af nya fästningar, innan Stockholm, Göteborg och Carlskrona äro tillräckligt skyddade.

Det finnes emellertid en annan sida af frågan. Nog är det möjligt, ja till och med sannolikt, att under den med hvarjehanda medel — hvaribland särskildt må nämnas broschyrer och tidningsartiklar — till feberns ståndpunkt uppjagade rustningsifvern under några år en eller annan million skulle komma att beviljas till befästningen vid Boden. Men då reaktionen inträder, då rustningsifvern aftager, och det visat sig, att denna fästning ingalunda kan fullbordas för det belopp, som här blifvit nämndt, — den kanske kommer att gå till 20 å 30 millioner kronor — torde följden blifva den, att Boden blifver ett nytt Carlsborg, till hvilket man för skams skull hvarje år beviljar ett obetydligt anslag af ett eller annat hundra tusental kronor, men som aldrig blir färdigt.

Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Friherre Palmstierna: Jag skulle icke hafva behöft upptaga kammarens tid med något yttrande i afscende å beslutet i dag, då jag föreställer mig det vara temligen gifvet, att Första Kammaren biträder utskottets förslag. Men då det är lika sannolikt eller åtminstone möjligt, att Andra Kammaren bifaller reservanternas förslag, och frågan således kommer till gemensam votering, så har jag, då jag anser frågan vara af den största vikt för hela vårt land, icke velat underlåta att söka belysa den från alla olika sidor, för att sålunda till den gemensamma voteringen söka vinna så många röster som möjligt.

Jag tillåter mig då framhålla, hurusom Norrland förr i världen var, om man så får uttrycka sig, passivt försvaradt genom sina stora brister. Der rädde brist på kommunikationer, ty der fans endast en enda landsvägslinie, som gick utefter kusten, och någon förbindelse mellan dalarne fans icke; der rädde brist på bygnader, foder och dylika saker, som äro nödvändiga för en armekårs underhåll; och der rädde äfven brist på lokala värden, som kunde locka till eröfring; ty hvad fans väl der att eröfra, så länge Norrland var en ödemark?

Men Norrland är icke längre en ödemark. Man har i Sverige funnit, att Norrlands slumrande millioner icke längre borde få sofva, och staten har med kraftig hand ingripit för Norrlands höjande genom anläggande af jernvägar, dels söderifrån upp till Luleå, dels vidare något längre åt norr och dels slutligen äfven genom jernvägen från Luleå till Gellivare, hvilken man nu fortsätter ända ut till vesterhafvet. Och huru hafva icke förhållandena deruppe ändrat sig på de sista 10—15 åren! De stora skogarna hafva genom flottningsleder och förbättrade kommunikationer vunnit ofantligt i värde, de snart sagdt outtömliga malmfälten, hvilka förut endast hade ett sofvande värde, kunna nu genom att malm transporterats ut såväl till öster- som vesterhafvet årligen tillföra Sverige en mängd millioner. Derfor kan man icke, som en talare nyss gjorde, längre tala om Norrlands ödemarker, ty dessa trakter äro nu ytterst värdefulla, och ännu mer aptitliga blifva de, då banan ut till vesterhafvet blir färdig, hvilken

bana får en ännu mycket större betydelse, när en gång de nu på båda sidor om Bottenhafvet norrut gående jernvägarne komma att förenas i Haparanda. Då har nemligen skapats en transitobana, som mynnar ut i en ständigt isfri hamn, vid vesterhafvet, hvilket bör blifva af det största värde icke blott för oss som ega banan, utan äfven för vår östra granne. Man har ju rättighet, att, utan att ådagalägga något ständigt mot sina grannar, söka befästa sina gränser, ty befästningar äro väl hos oss liksom i alla andra länder icke gjorda för ögonblicket utan för en lång framtid. Vi böra då komma ihåg, att på samma gång man får denna förbindelselinie färdig, så att det blir en transitobana ut till vesterhafvet, på samma gång är här öppnad en inmarschlinie för en hel armé, en linie, genom hvilken denna armé ständigt kan hafva sitt underhåll. Då blir det efter min tanke också nödvändigt att sätta läs för dessa värdeskatte, hvilka icke längre äro skyddade utan särskilda försvarsåtgärder. Detta anser jag vara så viktigt, att jag hoppas, att jernvägen norr om Luleå icke vidare kommer att fortsättas, om vi icke besluta anläggandet af en fästning derstädes.

Det vore därför fördelaktigt, om Bodens öde redan detta år blefve afgjort, så att arbetet på jernvägen så småningom kunde i sin gilla ordning fortsättas.

Tänker jag mig åter jernvägen färdig, så att inmarschlinien är klar, så är det Luledalen, malmfälten och transitobanan ut till vesterhafvet, som i första hand äro i fara. Skola vi då icke försvara detta? Jo, svarar man, men icke med fästningar, utan med trupper. Men huru mycket trupper kunna vi skicka dit upp? Det är ju svårt att säga, men gifvet är, att vi vid ett krigsutbrott måste hafva mycket trupper i mellersta Sverige. Sverige är nu en gång ett långsträckt land, och deråt kan ingenting göras, utan vi få taga det sådant det är. Då måste ju Norrlands försvar i första början antörtras åt ett ganska ringa antal trupper, ty det fins ej mer; huru mycket understöd dessa trupper kunna få söderifrån, derom är det svårt att yttra sig. Dessa fåtaliga trupper kunna icke försvara Luleålinien, utan de måste undan för undan retirera, såvida de icke bestämma sig för att försvara Luleåelf, då de förvisso blifva kringgångna och tagna.

Med en fästning vid Luleålinien kan deremot en dylik styrka göra ofantlig nytta; en sådan fästning hejdar fiendens första anmarsch, försvårar i ganska hög grad hans öfvergång öfver elfven; och fortsätter han sedermera söderut, måste han lemna efter sig en ganska stor cerneringskår. Jag utgår nu hela tiden ifrån, att det är fråga om fästningen Boden, och af alla auktoriteter, som yttrat sig, har det icke rådt någon meningsskiljaktighet angående den platsens lämplighet för en befästningsanläggning. Vi hafva der ett brohufvud öfver den strida och breda Luleåelf; der mötas 4 jernvägar, och denna punkt betäcker jernvägarne och ena landsvägen och ligger i flanken på den andra. Denna punkten lärer blifva svår att komma öfver, och den är icke heller beqväm att gå förbi. Går emellertid en fiende der förbi, måste han lemna efter sig en ganska stor cerneringsstyrka, synnerligast som detta dubbla brohufvud, om det blir tillräckligt befästadt, lemna besättningen goda tillfällen att göra utfall. Alldeles

*Anslag till
det fasta
försvaret.
(Forts.)*

Anslag till
det fasta
försvaret.
(Forts).

omöjligt är väl icke heller att undsättning skall kunna nå fästningen öfver Öfotenbanan.

Sålunda föreställer jag mig, att denna fästning med sin derstädes förlagda besättning, om den än icke förmår att hindra en inträngande fiende att gå söderut, dock bör kunna göra honom ett betydligt afbräck, samt väl försvara och mer än uppväga de kostnader, som nedläggas på densamma, kostnader, vid hvilka vi så mycket mindre böra fästa oss, som de ju äro afsedda för försvaret af Norrland, hvilken del af vårt land genom sina skogars afkastning och sina jernvägar väl betalar både ränta och amortering å det på detta fästningsverk nedlagda kapital. Utan en sådan fästning kunna vi ej hindra fienden vid Lule elf och ej uppehålla honom på hans marsch ner åt landet. Det låter tänka sig att fienden säger: Vi gå till Luleå, der hafva vi det bra, der ha vi präktiga vägar, en bra gräns, jernväg, rika malmfält och skogar och allt hvad vi behöfva, der kunna vi dröja och bida, 20, 30 ja 50 år. För oss är detta försvar, som här i dag benämns det »lokala försvaret», af yttersta vikt, ty, mina herrar, hvad är det väl fråga om för en lokal? Jo, om en som är ungefär detsamma som halfva Sverige, och då hemställer jag, om icke denna lokal är af tillräckligt värde och betydighet för att så fort som möjligt sättas i försvarsskick?

Jag skall anhålla att få yttra några ord med anledning af den andre talarens yttrande, då han förmenade att det vore bättre att anlägga en replifästning för flottan vid Ångermanelfvens utlopp än att börja med Boden, att man borde göra det nödvändigaste först och sedan det nödiga. Jag kommer kanske nu in på ett farligt kapitel, men jag kan icke underlåta att instämma med den ärade talaren deruti att vi först böra göra det nödvändigaste. Men då måste jag på samma gång till honom framställa den frågan, hvad är det nödvändigaste, armén, landet eller flottan? Det är gifvet att vår flotta bör göras så stark som möjligt, ty den kan blifva oss till utomordentligt stor nytta genom att försvåra en fiendes anfall, hans transporter öfver hafvet, hans fartygs rörelser och mera dylikt, men är fienden väl inne i landet förmår flottan ej hindra honom från att eröfra detsamma. Må våra kuststäder brännas, må våra fält sköflas, allt detta är dock af underordnad vikt, jemfördt med landets oberoende; de materiella förlusterna kunna i sinom tid botas men ej vår förlorade sjelfständighet. Sålunda tror jag att det nödvändigaste för oss blir under alla omständigheter ett verkligt försvar af vårt land, och detta förmår icke vår flotta ensamt, utan det blir i sista hand arméns sak.

Vidare yttrades af en talare, att det vore sorgligt med den moraliska agitation, jag tror orden föllo så, hvilken egt rum för Bodens försvar. Ja, mina herrar, hvad gör väl Riksdagen, hvad gör väl Första Kammaren, då den beviljar 3 millioner till fältartilleriet, när Kongl. Maj:t begärt 2 millioner? Jo det går en oro igenom öfver allt, man fruktar att anslå för små belopp, man vågar ej vänta. Hvad gör svenska folket, då Riksdagen ej vill vara med om högre anslag för befästningsändamål? Jo, det erfar en okuflig oro, det säger och beder: Hjelp oss, försvara oss! Vill man nu benämna detta

en moralisk agitation, så får jag säga, att en sådan agitation, så länge den håller sig inom de gränser den hittills gjort, kan åtminstone jag för min del icke annat än gilla.

Med anledning af hvad jag nu haft äran att anföra och särskildt med hänsyn till de upplysande och sakrika skäl, hvilka befästningskomitén och departementschefen andragit, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets förslag.

*Anslag till
det fasta
försvaret.
(Forts.)*

Herr Nyström, Thomas: Till det uttömmande yttrande vi nyss hört af friherre Palmstierna har jag endast att tillägga några få ord.

Talaren på kristianstadsbänken förmenade, att vi först borde egna vår uppmärksamhet åt det nödigaste och sedan åt det nödiga. Deruti instämmer jag fullkomligt, och just därför tror jag, att vi böra tänka på den ofantliga vigten utaf öfre Norrlands försvar. Tillträdet dit ligger landvägen öppet för en fiende hela året om, då deremot tillträdet sjöledes till vårt land är i följd af is stängdt flera månader om året, och tillträdet medelst jernvägar är äfven vida lättare än detsamma öfver hafvet, ty transporten sjövägen med all materiel, all tross, manskap och hästar kräfver lång tid både för inskeppning och utskeppning, isynnerhet för den senare, och blir för fienden särskildt besvärlig i samma mån vår flotta förmår kraftigt operera för att hindra en landstigning. Landvägen ställer det sig vida fördelaktigare för fienden, som med anlåtande af våra jernvägskommunikationer, särskildt stambanorna, utan svårighet skall kunna framföra allt hvad han behöfver af trupper, ammunition och öfriga krigsförnödenheter. Derför synes det mig också vara en oafvislig nödvändighet, att äfven stänga vår landgräns. Om vi i detta fall se till, huru andra länder förfarit, skola vi finna, att detta öfver allt blifvit iakttaget. Om vi kasta blicken på våra grannar i vester och öster, hvad se vi då? Jo, mina herrar, våra vänner i vester hafva vid alla de jernvägsbroar, hvilka passera Glommen, anlagt batterier för att skydda sin östra gräns, och grannen i öster, huru har han ej förstått att skydda sin vidsträckta sydvestra landgräns genom tredubbla rader af befästningar! Skola vi se våra grannars kraftiga anordningar för att under årets alla månader vara skyddade mot en fiendes inträngande i landet, men sjelfva försumma att befästa vår norra landgräns endast vid Boden — en stor del af hela vårt lands vidsträckta område faller ju derinom! Nej, mina herrar, vi måste, om vi eljest vilja åtnjuta andra nationers aktning, i handling ådagalägga, att vi verkligen vilja skydda och försvara vårt land, dess frihet och sjelfständighet. Vilja vi ej detta eller försumma vi det, då kunna vi icke våga hoppas på något som helst understöd vid det fredsslut, hvilket må följa på ett eventuelt krig. Men den, som i tid rustar och värnar om sitt land, den inger respekt äfven hos sina fiender och bidrager derigenom i hög grad att förekomma ett krigsutbrott.

Jag ber att få ansluta mig till hvad friherre Palmstierna föreslagit och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anslag till
det fasta
försvaret.
(Forts.)

Herr Bildt: På sätt här blifvit nämndt är det otvifvelaktigt, åt hvilket håll Första Kammarens beslut kommer att falla, men man har också med rätta framhållit, att det är af stor vigt att det beslut, som fattas, blir så enhälligt som möjligt. Jag tillåter mig därför att till de herrar, hvilka ännu ej bestämt sig för ett bifall till förslaget, rigta en vördsam hemställan, att de ännu en gång måtte taga saken under öfvervägande.

Förslaget om en fästning vid Boden är ju icke nytt, det har med hvarje år allt mera dryftats, blifvit allt mera känt och utredt samt tillvunnit sig allt flera och flera sympatier, men först nu se vi frågan, efter en fullständigt genomgången utredning, af regeringen öfverlemnad till Riksdagens beslut. Detta beslut måste alltså nu fattas.

Vid betydelsen af en fästning vid Boden skall jag ej här uppehålla mig något närmare, endast vördsamt hemställa till en och hvar att tänka sig in uti, huru det mände ställa sig den dag, då ofrid uppstår, och att så ställa för sig spörsmålet, om det ej vore godt och tryggt att hafva denna fästning för att skydda vår landgräns; helt visst skall han då känna sig nöjd och tillfreds att hafva med sin röst bidragit till densamma. Vål kan man här tala om uppskof, men jag frågar, om ej uppskofvet redan räckt länge nog för en utredning, och hvartill skall väl ett uppskof längre tjena annat än till att ytterligare försvaga landets försvar. Detta uppskof är farligt, ty vi veta icke och kunna icke bestämma öfver stunden, då vi kunna blifva i behof af ett verkligt försvar. Om man vill ett uppskof derför att man först önskar se andra saker färdiga, hvilka tilläfventyrs af den ene eller andre anses mera nödvändiga, så skall man aldrig komma till något resultat. En försvarsorganisation är ju sammansatt af en mängd olikartade element, hvilka kunna vara mera eller mindre viktiga, men det är ej möjligt att plocka sönder dem så, att den ena dagen göres ett, den andra ett annat. Det låter sig icke göra att först anskaffa allt hvad gevär heter, andra gången anskaffa allt som hör till utrustningen, tredje gången befäl och fjerde gången befästningar — allt detta måste anskaffas efter hand och vara olika led uti en allt jemt fortgående utveckling. Det skulle således tjena till intet att uppskjuta med Bodens befästande, äfven om man hyste den äsigtan att andra befästningar borde gå förut, ty derför att vi uppskjuta med Boden hafva vi ej en fästning vid Ångermanelfven, om hvilken vi icke ens veta hvar den lämpligen borde läggas; och derför att vi uppskjuta med Boden hafva vi ej en enda pansarbåt mera, ej en enda dags längre öfning för de värnpliktige, frågor, hvilka, huru viktiga de än må vara, måste lösas för sig.

Så är äfven förhållandet med denna befästningsfråga. Hvilken försvarsorganisation vi än må få, så skall den dock alltid behöfva stöd af befästningar, ty ännu har intet land ansett sig kunna vara sådana förutan. Befästningar äro ju ett stöd mot krigslyckans hastiga vexlingar på slagfältet. Nu kan man ju vara af olika meningar om hvar ett anfall på vårt land i främsta rummet är att befara, och det kan ju vara ganska godt att i afseende härå söka utreda vissa sannolikheter, men det är och förblir dock ingenting annat än sannolikheter, ty vi veta icke hvar en eventuel fiende vill komma. Det blir alltid

han, som bestämmer den saken, och han utgår dervid helt visst från ett annat betraktelsesätt än vi göra.

icke heller kan jag finna nödigt att af finansiella skäl uppskjuta med beslutet angående Bodens befästade, ty den summa, som här är ifråga, 9 millioner, är väl icke för Sverige i nuvarande stund af den betydhet, att den kan hafva något nämnvärdt inflytande på landets finansiella ställning. Om vi hafva den öfvertygelsen, att denna fästning är behöflig för vårt lands försvar, så tror jag icke att man skall kunna påvisa några verkliga finansiella svårigheter för oss att utföra densamma.

På sätt den förste ärade talaren påpekade, är för öfrigt denna fästning ej att anse såsom isolerad, ty den utgör i själfva verket ett led uti vår ställning, den politiska såväl som den militära. Men den har numera en särskild betydelse, därför att den skyddar en förut icke hotad infartsväg till Sverige, som öppnats utaf nya förhållanden i denna del af vårt land. Att man skulle sätta lås för de infartsvägar, hvilka sedan gammalt äro hotade, Stockholm, Göteborg, Karlskrona, derom hafva ju egentligen icke yppats olika meningar, då deremot den nya port, som nu bör tillbommas, ej så länge stått öppen. Men nu är den öppen och bör kunna regleras likaväl som de andra; ty det kan ej vara rätt att, då man tillbommar en dörr, lemna en annan öppen, icke heller att stänga den ena efter den andra, utan vi måste samtidigt stänga dem alla.

Denna befästningsfråga är också ett led uti vår nationella utveckling, ty i och med detsamma vi sätta ett fast värn vid alla ingångsportarne till Sverige, på samma gång hålla vi också dermed alla dess landskap inom en och samma ring. Vi uttala dermed, att huru aflägsset ett landskap än må vara beläget, vi dock icke betrakta det som en ödemark utan såsom en jord, der våra bröder bo, och att vi betrakta det värn, som uppföres närmast framför dem, såsom ett bevis på den samhörighet, som bör och måste finnas mellan alla svenskar, hvar de än äro bosatta. Äfven i detta afseende tror jag ett bifall till den ifrågavarande framställningen skulle blifva till en moralisk styrka för nationen.

Jag anhåller vördsamt att få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandberg: Endast ett par ord. Här har talats mycket och vackert om en fästning vid Boden såsom ett lås och ett skydds-värn mot fienders inträngande uti vårt land. Jag vill endast erinra om historiens vittnesbörd i detta afseende. Den starka fästningen Metz blef icke under sista fransk-tyska kriget något lås eller skydd för Frankrike.

Emot min vana kommer jag att begära votering i den föreliggande frågan för att få uttrönt, huruvida jag står ensam om min mening i denna kammare.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande

Anslag till
det fasta
försvaret.
(Forts.)

moment hemställt samt vidare derpå, att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och bifalla det förslag, som innefattades i den vid momentet afgifna reservation; och förklarade herr vice talmannen, efter att hafva förnyat den förra propositionen, sig finna densamma vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Sandberg* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i punkten 24 mom. b) af sitt utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och bifalles det förslag, som innefattas i den vid momentet afgifna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—108;

Nej—16.

Punkterna 25—29.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Anslag till
täckande af
brist i an-
slaget till
arméns mun-
derings-
utrustning.

Herr af *Burén*: Då utskottet säger att denna brist först nu kunnat utrönas till följd af det »invecklade bokföringssättet» hos arméförvaltningen, så lär detta icke vara med verkliga förhållandet öfverensstämmande. Bokföringen har ej med denna sak att skaffa. Statsverkspropositionen gifver nemligen med all tydlighet vid handen att bristen långt förut varit i arméförvaltningen känd samt tillkommit genom felräkning vid anslagens fastställande på grund af den med år 1897 förändrade uppställningen af fjerde hufvudtiteln, rörande hvilken uppställning arméförvaltningens yttrande ej infordrats. Utskottet synes i denna fråga blifvit vilseledt. Jag har ansett att denna rättelse borde inflyta i protokollet, men har i öfrigt icke något annat yrkande att göra än bifall till utskottets hemställan.

Herr *Bildt*: Med anledning af hvad nyss blifvit anfördt ber jag att få anmäla, huru bristen uppkommit och huru utskottet har framställt saken.

Bristen har uppstått derigenom, att de båda anslagen — det ena ett reservationsanslag för stammen och det andra ett förslagsanslag för beväringen — som förut användts till beklädnadspersedlar, blifvit sammanförda till ett enda. Det var då gifvet, att i och med ökningen af antalet värnpligtige, som inkallas för hvarje år, en brist skulle uppstå i anslaget. Detta är orsaken till bristen i fråga.

Utskottet har icke heller sagt, att bristen skulle hafva berott på bokföringssättet i arméförvaltningen. Utskottet har endast sagt, att inom utskottet blifvit upplyst, det i följd af det invecklade bokföringssättet varit omöjligt att förr än som skett konstatera bristens belopp.

Jag ber att med anmälan om detta förhållande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 31.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 32.

Herr Ridderbjelke: På grund af de skäl, som äro framlagda i herr Wieselgrens m. fl:s motion, och på grund af de skäl, som reservanterna från Första Kammaren i statsutskottet andragit, anhåller jag vördsamt att få yrka afslag på såväl Kongl. Maj:ts som statsutskottets förslag och bifall till reservanternas hemställan.

Anslag till skarpskytteväsendets och skjutskicklighetens befrämjande.

Herr Wieselgren: Mina medmotionärer och jag kunna ju icke underlåta att till statsutskottet men alldeles särskildt till reservanterna i denna punkt uttala vår tacksamhet. Den fråga, hvilken vi framlagt, har ju inom såväl Första som Andra Kammarens kontingenter till utskottet rönt en uppmärksamhet, som väl motiverar vår erkänsla. Der är ju emellertid klart, att vi för vår del måste med synnerlig tillfredsställelse hafva funnit, att Första Kammarens utskottsledamöter ansett sig kunna tillstyrka Riksdagen att bifalla *den* anslagsökning, som föreslagits i vår i ämnet väckta motion. Här har i dag talats många värmande ord, som visa, att den tid af modlöshet och liknöjdhet för landets försvar, som Sverige under flera årtionden genomsträfvat, numera är förbi, och det kan ej vara annat än synnerligen kärt för hvarje fosterlandsvän att konstatera detta förhållande. Åtskilliga gånger har från regeringsbanken måst påpekas, att Sverige för närvarande står i det bästa förhållande till alla utländska magter. Detta är ju synnerligen glädjande. Men man får dock icke förtänka Sveriges folk, om det drager sig till minnes förgångna tider och den historia, som dess fäder hafva genomlevvat. Den talar ej om evig fred. Det är ett sorgligt faktum, att Europa ännu icke har kommit i ett så harmoniskt läge, att fredsvännernas önskingar ännu på lång tid kunna väntas blifva realiserade. Vi veta, att det i öster finnes en samlande tanke, känd under ett namn, som väl i dag icke här

*Anslag till
skarpskytte-
väsendets och
skjutskicklig-
hetens be-
främjande.*
(Forts.)

uttalats, men som ändå liksom sväfvat i luften. Allesammans ha vi hört talas om *panslavismens* idé; men bedröfligt nog har ingen att säga något om en *pangermanismens* idé. De germaniska folken skulle, om de kunde hålla tillsammans, kunna beherska världen och betrygga världsfreden. Men det är en underlig folkstam, den germaniska: det är som om dess grenar icke skulle kunna annat än lefva i strid med hvarandra. England bekriagar i detta ögonblick holländarne i Sydafrika, Tyskland och England draga aldrig jemnt, mellan Tyskland och Danmark råder ständigt ofrid, liksom mellan de båda folken på den skandinaviska halfön. Norrmännen anse ju svenskarne såsom sina arffiender, och vi kifvas jemnt. Jag vill särskildt erinra om den strid, som två af dessa folk, danskar och tyskar, förde vid en tid, då de flesta af oss, som nu sitta här, voro unga; jag gör det med en alldeles särskild afsigt, ty jag vill påminna kammaren om den dåvarande ställningen. Man hade under några tiotal af år försökt åstadkomma ett enande af de delar af den germaniska rasen, som kallas för de skandinaviska folken; och så långt hade man kommit, att ungdomen i de skandinaviska länderna trodde på denna enhet; den skandinaviska enhetstanken var aktuel, om icke hos andra, så åtminstone hos ungdomen. Så kom kriget mellan Tyskland och Danmark mot midten af 60-talet; och huru gick det?

Det har nyss vid Riksdagens början med anledning af en motion, som väckts i Andra Kammaren, talats åtskilliga beaktansvärda och allvarliga ord, som visa, att minnena från denna tid ännu visst icke äro grafslagna. Ungdomen såg, att hvad den trott på var en utopi. När skandinavismen skulle realiseras, så blef den — »luft». Af dess stora, lifvande tanke blef ingenting, och kunde än icke nekas, att denna utgång, som man då temligen allmänt sade, var en lycka för Sverige, och att »Hän selv» med de 22,000 icke steg öfver på Seelands kust var till vårt lands båtnad — ja, om det också icke var en »lycka», så var det åtminstone någonting, som i betraktande af ställningen och våra resurser låg nära det oundvikliga. Men detta oundvikliga drog någonting annat med sig. Det hade en oundviklig följd: en misstro mot idealen, som ungdomen omfattat, mot det ideala i vår fosterlandskärlek, i vår nationella stolthet, fattad såsom ädel nationel själfkänsla. Det löftesbrott, som Sverige då måste underkasta sig, det nödtvungna svikandet af alla dessa ungdomliga, så ofta upprepade löfterna om evig trohet mellan de skandinaviska folken födde modlöshet, födde likgiltighet, födde en djup misstro mot Sveriges förmåga att något betyda, att göra sig gällande, ja, till och med mot dess förmåga att försvara sig själf; och den generation, som kände det så, har i det närmaste fatt gå i grafven, innan en ny strömning förmått uppträda och bryta sig väg. Det har varit våra dagar, ja, de sista åren förbehållet att visa, att denna strömning — om den ock länge varit undertryckt, ja, qväfd — dock icke varit förqväfd. Den lefver, och detta dess lif har nu börjat springa i dagen.

Ingenting är så betydelsefullt för ett land som det sätt, hvarpå dess ungdom tänker och känner i fråga om sina nationella förpligtelser, det ansvar och den kraftutveckling, hvarmed medborgarskapet i ett folk bör vara förbundet. Den nationella väckelsetid, som

nu har brutit in öfver Sverige, har, glädjande nog, särskildt visat sig i dess ungdoms bemödanden att göra sig duglig och skicklig att försvara sitt land. Man har omigen försökt att söfva oss med tal om en »beständig neutralitet». En beständig neutralitet — hvad menar man med det? Att beständigt vilja ingenting, att beständigt afstå från alla de pligter, som den magt, hvilken leder folkens öden, kan finna sig böra ålägga vårt folk, det är en orimlighet, en både *etisk* och *politisk* orimlighet. Ty hvar och en af oss vet, att om icke ett folk har gjort sig aktadt för magt och kraft, så vinner det visserligen icke pris på att lemna ifrån sig alla sina vapen, sticka händerna i fickan och säga: jag är beständigt neutral. Man får icke vara det. Den stund kommer förr eller senare, när ett folk antingen skall visa, att det står en man bakom dess ord, att det icke vill deltaga i den tvisten eller i den, eller också skall bli nödsakadt att mot sin vilja deltaga i både den ena tvisten och den andra. Oaktadt allt detta söfvande tal om fördelen af en beständig neutralitet har det visat sig, att Sveriges ungdom gripit till vapen; Sveriges ungdom har vid de maningar, som utgått från behjertade män, icke tvekat att göra allt hvad den kan för att utbilda sig för sitt lands försvar, utbilda sig för detta heliga värf redan före den stund, då den kan blifva i den militära försvarsmagtens led inrangerad. Den har i tiotusental ilat till för att göra hvad den kan redan i det ögonblick, då den börjar få medvetande om, att den eger medborgarerätt i en stat, mot hvilken den har pligter att fylla; och den har gjort det frivilligt, innan den ännu kallats att fullgöra hvad landet af dem för dessa pligters fyllande begär.

Hvad vi motionärer här afsett har varit att komma denna ungdom till hjälp. Ty som kammaren ser af motionen, är det allt för stora kraf man ställer på denna ungdom, som i de allra flesta fall icke är tillräckligt bemedlad för att kunna bära de ekonomiska bördor, som af dess pligtkänsla ålägges den. Det är visadt, att de sjelfva få betala den allra största delen af kostnaderna för denna, för oss alla så glädjande nationella skytterörelse; och motionärerna hafva därför ryckt fram med sitt ifrågavarande förslag för att åstadkomma rättelse i detta förhållande. I ett bref, som jag för någon tid sedan erhöll från Jemtland från målsmannen för en dervarande lifskraftig skytteförening, yttras det, att om dess medlemmar endast finge »fri ammunition och fri undervisning», skulle ingenting af dem underlätas, utan de skulle göra allt hvad de kunde för fullföljden af sin uppgift — men derpå berodde det. De egde ej magt att bära en för tung ekonomisk börda. Och om Riksdagen nu tillmötesgår motionärernas af statsutskottets reservanter tillstyrkta framställning, skola vi ju åtminstone komma ett godt stycke på vägen för att nå målet; och det är mitt hopp, att svenska Riksdagen aldrig skall underlåta att, i den mån vidare tillskott behöfves, också villigt gifva dem

Jag ber, herr vice talman, att på dessa grunder få yrka bifall till reservanternas i förevarande punkt gjorda hemställan.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att beträffande föreliggande punkt endast yrkats, att

Anslag till
skarpskytte-
väsendets och
skjutskicklig-
hetens be-
främjande.

(Forts.)

kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten afgifna reservation.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i denna punkt hemställt samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Punkterna 33—36.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37.

Lades till handlingarna.

Punkten 38.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 39.

Lades till handlingarna.

Punkten 40.

Om utarbetande af förslag till ny härordning m. m.

Herr Anderson, Albert: Då statsutskottet föreslagit, att den motion, som i den nu föredragna punkten behandlas, i hvad den afser landtförsvaret, icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda, kan det säkerligen icke väcka förundran, om jag såsom en af undertecknarne af denna motion icke finner mig belåten med statsutskottets förslag, och jag har anledning antaga, att de ledamöter af Första Kammaren, som jemte mig undertecknat motionen, hysa samma uppfattning. Utskottet tillkännagifver, att »öfver motionen i hvad den afser sjöförsvaret kommer utskottet att yttra sig i sammanhang med afgifvande af utlåtande angående riksstatens femte hufvudtitel». Det vore önskligt, att statsutskottet till dess komme på bättre tankar och beträffande åtminstone sjöförsvaret ville förorda en skrivelse till Kongl. Maj:t. Men med den kännedom jag har om den konsekvens, som utmärker statsutskottet och som jag för öfrigt respekterar, får jag bekänna, att jag har föga hopp om att utskottet skall behandla motionen i nu sist omförmälda del välvilligare än som hittills skett beträffande landtförsvaret.

I sin motivering säger utskottet, »att, enligt hvad utskottet inhämtat, arbeten lära efter departementschefens föranstaltande pågå för utredande af frågan om en ny härordning, och att således förslag i ämnet torde vara att under den närmaste tiden från Kongl. Maj:t förvänta». Jag betvivlar visserligen icke tillförlitligheten af de underrättelser utskottet sålunda erhållit, men jag får likväl säga, att jag

mycket gerna skulle hafva sett, om från vederbörligt håll i denna kammare i dag bekräftelse derå hade meddelats.

För vår frihet och vårt sjelfbestånd är det oundvikligen nödvändigt, att öfningstiden för de värnpligtige betydligt ökas. Den oerhörda utveckling i kommunikationsväsendet, som under senare tid egt rum, sätter de stora militärstaterna i tillfälle att hastigt och på en punkt samla stora truppmassor. För att möta ett eventuellt anfall måste man därför hafva tillräckligt öfvadt och talrikt manskap, som är ständigt färdigt att försvara landet. Men denna öfning och utbildning af manskapet äro numera så mycket mera nödvändiga än förr, som under den senare tiden vapentechniken gjort oerhörda framsteg, och man ser, huru under det nu pågående kriget i Sydafrika konsten att väl sköta de vapen, som finnas, spelat en mycket viktig roll.

Det är visserligen sant, att den upplysning, som utskottet meddelat, eller att man inom krigsförvaltningen är sysselsatt med att utarbeta förslag till härordning, möjligen skulle kunna anses föranleda dertill, att någon skrifvelse från Riksdagen nu icke erfordras. Men om Riksdagen genom en skrifvelse i ämnet å sin sida tydligt och klart visar, att Riksdagen är benägen att mottaga ett sådant förslag, så kan jag icke inse, att det vore någon skada deri, och därför tillåter jag mig, herr vice talman, att yrka bifall till motionen.

Herr Bildt: Den motion, som af den föregående ärade talaren blifvit framlagd, har säkert inom denna kammare tillvunnit sig stora sympatier. Jag tilltror mig också att säga, att dess syfte vunnit stora sympatier bland Första Kammarens utskottsledamöter. Emellertid har man inom utskottet ansett, att frågan kommit på en annan ståndpunkt genom det meddelande, som man fått mottaga, efter det motionen blifvit väckt. Då man nemligen erhållit visshet om, att arbeten å en härordning af sådant slag, som motionärerna önskat, pågå, kan alltså ett bifall till motionen icke antagas föranleda ett sådant förslags hastigare framläggande än eljest skulle blifva fallet. Man har också inom utskottet ansett, att ett dess uttalande i det af motionärerna antydda syfte icke skulle stärka detta förslags utsigter till framgång, enär det skulle möta svårigheter att få detta uttalande från Riksdagen till stånd. Det kunde antagligen endast blifva fråga om ett uttalande från ena delen af utskottet, men detta skulle å andra sidan med visshet framkalla ett uttalande i motsatt rigtning. Derför har man trots, att detta uttalande i motsatt rigtning kanhända skulle skada saken i fråga mera än ett uttalande i motionens rigtning kunde gagna. Man har ansett, att man borde gå till denna stora frågas lösning med så stor enighet som möjligt och söka undvika allt, som i förtid kunde bringa oenighet till stånd.

På denna grund får jag äran hemställa om bifall till utskottets hemställan.

Friberre Palmstierna: Statsutskottet har sagt, att det med anledning deraf, att ett förslag om ny härordning vore att under den närmaste tiden från Kongl. Maj:t förvänta, icke ville tillstyrka motio-

Om utarbetande af förslag till ny härordning m. m.
(Forts.)

Om utarbetande af förslag till ny härordning m. m.

(Forts.)

nen. Deremot har jag icke någonting att invända och har således icke något yrkande att göra.

Men statsutskottet har icke inskränkt sig till detta, utan det har upprepat ett uttalande, som det hade i fjol, och som det nu liksom understryker, i det att utskottet säger: »Då 1892 års härordning ännu ej hunnit blifva till alla sina delar fullt genomförd, anser sig utskottet icke böra tillstyrka, att från Riksdagens sida för närvarande åtgärder vidtagas till en så genomgripande förändring». Härigenom har utskottet, enligt mitt förmenande, sagt icke så litet mera än i den följande punkten. Ty utskottet har här uttalat, att Riksdagen enligt utskottets åsigt i alla händelser icke borde göra någonting i denna fråga — när 1892 års härordning ännu icke blifvit till alla delar fullt genomförd. Mot detta uttalande tillåter jag mig inlägga en gensaga, så att det icke må stå kvar såsom ett uttryck för hela Riksdagens åsigt.

Med det lifligaste erkännande af den stora nytta, som 1892 års härordning gjort oss, i det att tre fjerdedelar af infanteriet — hufvudvapnet — som utgöras af beväring, fått åtminstone 90 dagars öfning, så att de äro något så när användbara, måste man dock fasthålla att en dylik blandad organisation af stam och beväring icke antagits i något annat land, och, så vidt jag vet, icke kommit till användning mer än en gång. Det var Orléans-armén under 1870 års fälttåg, som var sammansatt af värnpligtige, hvilka fått endast omkring tre månaders öfning och voro stödda i bataljonen af äldre marin- och infanterisoldater i ungefär samma proportion, som här råder mellan stam och beväring. Denna praktiska tillämpning af vår härorganisation tillgreps då såsom en nödfallsutväg, och hur slog den ut? Ja, alla veta vi, hurusom dessa löst sammansatta och föga öfvade bataljoner blefvo, oaktadt sin stora öfverlägsenhet i antal, sprängda af de fåtaligare, men väl öfvade och homogena tyska trupperna. Och när en sådan organisation, bestående af stam och beväring, icke kunnat tillämpas förr, då man tog saken, om jag så får säga, mera »en masse», då striden utkämpades i fyrkanter och kolonner med salfvor och bajonettanfall, så duger en sådan organisation ännu mindre nu för tiden, då infanteriet nästan uteslutande strider i spridd ordning, då helt andra kraf ställas på den enskilde soldaten i afseende å skjutskicklighet, förmåga att skydda sig i terränger m. m. och då geväret blifvit ett mekaniskt konststycke, som i den skicklige skyttens hand decimerar motståndaren, men i en oskicklig skytts hand endast ödar med den dyrbara och svårersättliga ammunitionen, en sak, som jag tror, att man får fästa mycket afseende vid. Med ett ord — man har kommit till ett sätt att föra krig, der den enes bättre utbildning icke alls kan hjälpa den andres bristande skicklighet i skjutning eller förmåga att skydda sig sjelf i terrängen. Och något annat sätt att få tillräckligt stora och öfvade härar finnes icke än värnpligt. Värnpligt är också införd i alla Europas länder utom England, och England har i dessa tider fått erfara svårigheten äfven för ett rikt land att i dessa industriens tider få tillräckligt med tjenstbart folk.

Det har mot värnpligtens användande i vårt så kallade fattiga land invändts, att den skulle kräfva för många öfningss dagar. För

närvarande uppgå de militära öfningsdagarne till 6,300,000 dagar om året, och om man tänker sig en värnpligtsarmé på 25,000 man med ett års öfningstid, skulle det göra ungefär 9,000,000 öfningsdagar. Skilnaden är icke så stor — och dessutom, hur kan man kalla dessa öfningsdagar för förlorade dagar, då de äro af nöden för vårt försvar? Det kan dessutom sättas i fråga, huruvida de ens i andra afseenden äro förlorade. Man kan säga: hvilket land har väl försvaret lagt hårdare personliga bördor på sina söner än Tyskland, och hvilket land har på senare tider gått hastigare och säkrare framåt i ekonomiskt afseende än just Tyskland? Af framstående svenska industridkare, som gjort besök i Tyskland, har jag ock hört, att man tillskrifver arbetarnes ordningssinne och intelligens deras utbildning såsom soldater.

Om utarbetande af förslag till ny härordning m. m.
(Forts.)

Om man öfvergår till en värnpligtsarmé, får man ordna allting, och kan man också ordna allting så billigt som möjligt, så billigt som i andra länder, och då föreställer jag mig, att de ordinarie utgifterna för armén med ett års öfningstid icke böra blifva mycket större än de nuvarande ordinarie utgifterna för hären äro.

En annan invändning, som man ofta hör mot värnpligten, är den om de dyra kasernerna. Då ber jag få framhålla, dels att vi hafva byggt ganska många kaserner på de senare åren och dels att vi kunna väl göra på samma sätt som i andra länder. Hur gör man, när det är fråga om att uppsätta nya trupper i Ryssland, Tyskland, Österrike och Danmark m. fl. länder? Jo, man inqvarterar den nyuppsatta truppen hos befolkningen i städerna, och sedan bygger man kaserner i mån af råd och lägenhet. Ett exempel kan jag särskildt anföra. Tyskland hade ännu 14 år efter 1870 års krig ett kavalleriregemente inqvarteradt sqvadronsvi i småstäderna i Ost-Preussen. Detta är naturligtvis icke något beqvämt eller förmånligt sätt, men det går för sig, och hvad de hundra millionerna göra, kunna vi också göra. Kasernfrågan är således icke någon giltig invändning mot värnpligts-systemet.

Jag vill endast tillägga, att den försvarsnihilismens mara, som hvilat öfver oss i flera årtionden, har lyckligtvis gifvit med sig, och vi se nu Riksdagen med frikostig hand bevilja stora anslag till materiel för försvaret. Men man måste äfven här fasthålla, att anden står öfver materian och att det är det lefvande försvaret, som är det nödvändigaste. Jag vågar därför, oaktadt statsutskottets åberopade uttalande, hoppas, att den tid nu är inne, då det svenska folket i likhet med andra fria folk är redo till de personliga uppoffringar, som äro nödvändiga för att trygga fosterlandets frihet och oberoende.

Friherre von Kræmer: Efter öfverste Bildts yttrande har jag icke mycket att tillägga; ty han framställde i mitt tycke så klart, att, hvad man än må tänka om sjelfva saken, det under nuvarande förhållanden icke är skäl att genom en skrifvelse korsa de förberedelser, som redan börjat vidtagas i generalstaben för ett härordningsförslag, afsedt att framläggas för nästa Riksdag.

Vid remissen af den ifrågavarande motionen den 27 januari vågade jag gissningsvis uttala det omdömet, att den var *öfverflödig*.

Om utarbetande af förslag till ny härordning m. m.
(Forts.)

Nu synes det mig bevisadt, att jag icke misstog mig derutinnan. Man har ju nu officiel bekräftelse i statsutskottets utlåtande, der det heter: »enligt hvad utskottet inhemtat, lära arbeten efter departementschefens föranstaltande pågå för utredande af frågan om en ny härordning, och torde således förslag i ämnet vara att under den närmaste tiden från Kongl. Maj:t förvänta.»

Sedermera har till och med i de offentliga tidningarne förekommit en detaljerad uppgift om de personer, som deltaga i generalstabens arbeten i ämnet, och denna uppgift har ej föranlett till någon gensaga.

Det synes mig således alldeles gifvet, att en framställning nu i detta ämne från liksdagens sida verkligen är hvad jag vid remissen tog mig friheten kalla den: öfverflödigt.

Men det är ej nog med, att den är öfverflödigt. Den är i min tanke också *oförsigtig*. Jag är nästan öfvertygad om, att det stora flertalet i denna kammare är fullt ense om sjelfva principen, att vårt försvar skall grundas uteslutande på allmän värnpligt. Jag är derom öfvertygad. Men jag tror icke, att det skulle vara svårt att uppställa en lång, jag ville kalla den »eventuel oenighetslista», innehållande de detaljpunkter, i afscende å hvilka meningssplittring torde vara att förvänta, när det kommer till afgörandet af det bebådade förslaget; oaktadt, som sagdt, man är eller kan vara enig om hufvudprincipen.

Jag har skrivit upp alla dessa detaljpunkter, om hvilka jag anser strid vara att befara, på det jag ej måtte glömma bort någon. Äro alla lika eniga om *öfningstidens längd*, som de äro i afseende å sjelfva principen, att försvaret bör grundas uteslutande på allmän värnpligt? Sedan kommer den ganska kinkiga frågan om *aflöningen till de värnpligtige*, i afscende å hvilken fråga jag är alldeles öfvertygad, att de mest skilda meningar herska inom denna kammare, att ej tala om medkammaren. Derefter kommer det kanske lättlöstare tvisteämnet om de värnpligtiges *förläggning*. Men sedermera kommer en ganska svårlöst detaljpunkt om *specialvapnens organisation*. Ty äfven om det skulle beviljas 10½ månaders öfning för de värnpligtige, lär väl ändå ingen *militär* åtminstone göra sig den illusionen, att det på denna tid kan bildas verkliga kavallerister, knappast artillerister. Angående öfningstidens för specialvapnens värnpligtige torde det nog således behövas supplementära föreskrifter liknande ett stamsystem.

I Norge har man ju också funnit, att man måste gå något längre i afseende å den öfningstid, som skulle gifvas åt kavalleriet, så att detta fått sig anslaget 200 dagar, hvilket naturligtvis i allt fall är ytterst otillräckligt, såvida rekryterna icke redan förut, exempelvis till följd af ortförhållanden, äro vana vid ridning och hästar.

Vidare hafva af en föregående talare omnämnts *kasernkostnader*. Detta är det namn han använde. Han ville trösta oss med, att till en början åtminstone, för en stor del värnpligtige kaserner icke skulle behövas, i ty att värnpligtige kunde inquarteras i städerna. Han erkände dock, att detta ej kunde vara annat än en öfvergångs-

åtgärd, och att man förr eller senare måste bygga kaserner. Frågan om kasernkostnader står sålunda alltid kvar, och jag är icke riktigt säker på, att ens i denna kammare full enighet herskar, huruvida det kan vara skäl att så mycket förlänga öfningarna och förlägga dem till sådana delar på året, att dessa ofantliga kasernkostnader blifva nödvändiga, i stället för att med delvis bibehållande och bättre aflönande af stammen nöja sig med något kortare öfningar för de värnpligtige och förlägga dem till en gynsamare årstid, då öfnings-tiden i allt fall mycket väl kan utsträckas till 150 dagar, men de eljest nödvändiga kasernerna blifva öfverflödiga. Slutligen har äfven af en föregående talare påpekats frågan om *dyrheten*.

Jag återkommer då till hvad jag förut sagt, att om man vill beräkna ett härordningsförslags dyrhet, det icke är nog med att tänka på *stats*-utgifterna, utan man också måste tänka på, att organisationen medför kostnader äfven för de *enskilde*. Man måste taga i beräkning dessas naturaprestationer. I Kongl. Maj:ts till denna Riksdag aflättna proposition angående statsverkets tillstånd och behof säges det, att urtima riksdagen år 1892 beräknade de värnpligtiges årliga öfningsstider till sammanlagdt 2,124,000 dagar, men att den redan nu ökats med 200,000, det vill säga till 2,324,000 dagar. Detta motsvarar i min tanke en naturaprestation, efter 2 kronor om dagen värd 4,648,000 kronor. Sådant är förhållandet nu, och vi hafva underkastat oss det. Utsträcktes åter det årliga behofvet af värnpligtige till 20,000 i hvarje årsklass, — vid urtima riksdagen beräknades det till 18,000 i hvarje årsklass, men med hänsyn till den stigande folk-mängden kunde det väl numera icke gerna antagas blifva mindre än 20,000 — skulle, om de värnpligtige finge 300 dagars öfning, de första 10 $\frac{1}{2}$ månaderna och repetitionsöfningarna sammanräknade, öfningsdagarne årligen blifva 6,000,000. Detta representerar således en naturaprestation, efter min beräkning af 2 kronor om dagen, värd 12,000,000 kronor. Jag undrar ändå, om full enighet är så lätt vunnin inför en sådan pålaga på folket, som redan är tyngdt på så mångahanda sätt?

Jag har uppräknat dessa tristeämnen eller ämnen för olika meningar blott för att framhålla, att, om också inom denna kammare, såsom jag från början uttryckte, full enighet eller om icke full, så i det allra närmaste full enighet väl torde råda om, att förslaget bör grundas uteslutande på allmän värnpligt, det dock är mycket möjligt att, när ett förslag, grundadt uteslutande på allmän värnpligt, framlägges, vidt skilda meningar uppstå, beträffande de af mig antydda detaljerna. Vid sådant förhållande hemställer jag, om det icke måste anses oförsigtigt, att, då man vet, att ett förslag, grundadt uteslutande på allmän värnpligt, skall framkomma, och att ens önskan i det afseendet således skall uppfyllas, på förhand så att säga binda händerna på sig sjelf i afseende å alla de af mig antydda detaljerna. Ty har Riksdagen sagt, att den vill hafva ett förslag, uteslutande grundadt på allmän värnpligt, vill detta säga ungefär: Riksdagen är benägen att taga hvilket förslag som helst, grundadt uteslutande på allmän värnpligt. Jag tror, att det är vida försigtigare att förbehålla sig handlingsfrihet i det fall. Då det nu icke heller är af någon nödvändighet påkalladt att påskynda saken, eftersom den i alla

Om utarbetande af förslag till ny härordning m. m

(Forts.)

Om
utarbetande
af förslag till
ny härord-
ning m. m.
(Forts.)

händelser kommer före vid nästa riksdag, kan jag då rakt icke be-
gripa, hvartill det skulle tjena att aflåta en sådan skrifvelse, som
motionärerna föreslagit. Ja, jag går så långt, att jag tycker, att det
icke är riktigt med kammarens värdighet öfverensstämmande att, då
man vet, att ett förslag skall komma, grundadt uteslutande på all-
män värnpligt, skriva och begära ett sådant.

Jag är således helt och hållet förekommen af statsutskottet. Jag
tycker, att dess yttrande i frågan är fullkomligt riktigt. Det enda
jag skulle kunna hafva att anmärka mot det är, att mot slutet der-
af intagits dessa ord: »helst som i allt fall Kongl. Maj:t icke lärer
underlåta att till Riksdagen inkomma med framställning i sådant
syfte, om och när så må finnas nödvändigt.» Dessa ord äro hemtade
från statsutskottets utlåtande i detta ämne i fjor, och då var det möj-
ligtvis berättigadt att låta dem inflyta, ty då visste man icke, att
ett sådant förslag skulle framkomma. Nu förefaller det mig verk-
ligen bra öfverflödigt. Men då, såsom väl antagligt är, det må nu
gå i denna kammare huru som helst, dock ingen skrifvelse kommer
till Kongl. Maj:t och således ej heller motiveringen, skall jag för min
del visst icke göra något yrkande i afscende å borttagande af dessa
ord, utan inskränka mig till att yrka bifall till statsutskottets i min
tanke så fullkomligt rigtiga och väl utförda förslag till yttrande.

Herr Nordenfalk: Då jag medverkat till motionen i fråga, vill
jag icke underlåta uttala, att jag icke kan erkänna rigtigheten af de
anmärkningar, som blifvit gjorda mot densamma dels nu dels ock
vid remissen af motionen, då jag icke var här närvarande. Man har
sagt, att motionen är öfverflödigt, därför att arbeten skulle pågå inom
regeringen för framläggande af förslag i sådan rigtning, vi motio-
närer satt i fråga. Om så verkligen är förhållandet, skulle ju vid
bifall till skrifvelseförslaget ej inträffa annat än att Kongl. Maj:ts
och Riksdagens önskningsar möttes, något som ju alltid är ett önsk-
ningsmål i konstitutionella land. Ännu bestämdare måste jag fram-
hålla skiljaktigheten mellan min mening och deras, som påstå, att
motionen är för tidigt väckt, emedan jag är af den åsigt, att det är
hög tid på att efter ett 20-tal år af öfverläggning gå från ord till
handling i fråga om ordnande af vårt lefvande försvar. Jag har den
uppfattning, att, sedan öfvertygelse vunnits, att Karl XI:s stora
skapelse, som tjanat i årbundraden, tjanat ut sin tid, det ålegat oss
att sätta en annan dylik i stället, lika lämplig för vår tid som haus
var för sin. Detta har ännu icke gjorts. Visserligen hafva vi icke
haft den brännande påminnelse om nödvändigheten att ordna vårt
försvar som han, hvilken som bekant med nöd och neppe räddade
krona och lif från kriget, men knappast något mera i följd af den
närmast föregående tidens brist på förutseende och dess slapphet i
värden af landets försvarsangelägenheter. Men krafvet på fullgörande
af vår skyldighet står kvar med befallande nödvändighet, och det
är deråt motionen gifver uttryck, den ger uttryck åt den mer och
mer inom alla samhällsklasser sig utbredande öfvertygelsen, att det
är för stort ansvar att icke med all kraft söka, så snart sig göra
låter, tillvägbringa ett tillfredsställande försvar inom omfånget af

landets krafter. Och beträffande sättet att härvid gå till väga, är det i sjelfva verket någon, som egnat en tanke åt denna angelägenhet, som icke i sitt innersta medgifver att omständigheterna tvinga oss, förr eller senare, att dervid lita till en väl organiserad värnpligtsarmé? Hvarför då dröja? Man talar för bibehållande af den nuvarande ordningen. Men alla veta, att denna tillkom såsom en kompromiss mellan skilda intressen och aldrig varit att anse annat än såsom ett öfvergångsstadium. Jag tror, man kan våga det påståendet, att näppeligen någon af dem, som verkade för denna kompromiss, hade en tanke på, att den en gång skulle upphöjas till heder och värdighet af slutlig organisation. Den erinran, som nu göres, att man tänkt sig ett längre öfvergångsstadium, betyder efter min mening ingenting. Den betyder icke mera än, då en fordringsägare tränger på, gäldenärens invändning, att han en gång i tiden tänkt sig, att det skulle vara lägligt för honom att få längre respit för betalande af hans förfallna skuld.

*Om
utarbetande
af förslag till
ny härord-
ning m m.
(Forts.)*

Det är fortfarande min åsigt, att det är en förtjenst hos motionen, att den icke ingått i detaljerna af den ifrågasatta härorganisationen, och jag känner mig ej skyldig att med den föregående talaren ingå på undersökning, om och i hvad mån alla motionärerna äro ense i fråga om den ena eller andra af dessa detaljer. En sak kan jag dock nämna, i afseende å hvilken jag tror att motionärerna äro ense, och det är i besvarande af den af samme talare vid motionens remitterande uppkastade frågan, hvilket vederlag folket skulle erhålla för de uppoffringar, det skulle få vidkännas genom åtagandet af de förlängda öfningar en värnpligtsarmé förutsätter. Denna fråga är lätt att besvara och har också blifvit besvarad. Kan väl någon påstå, att det är af ingen eller ringa betydelse, att hela landets manliga ungdom under sin mest bildbara ålder får lära sig ordning, noggrannhet och disciplin, — disciplin, det är sjelfbeherskning — får utbilda sina kroppskrafter och lära sig att vårda dem, får lära sig att läsa, skriva och räkna? Är allt detta ligkiltigt eller af obetydlig vikt vid den kamp för lifvet den sedermera har att bestå? Ett sådant påstående, om det gjordes, skulle falla för sin egen orimlighet. Och ännu mera: det är en allmän historisk erfarenhet, att en stark uppblomstring af ett lands näringslif, dess vetenskap, dess konst sammanhänger med en nyfödd känsla af dess värnekraft, af kraften att kunna behålla i morgon hvad som skapas i dag. Dessa fördelar låta sig ej uttryckas i siffror, men de äro icke desto mindre en verklighet. Det var ett stolt ord i den mun, som kunde säga om sitt folk, att det fruktade ingen utom Gud; visst är emellertid, att det tillstånd i ett land, om hvars befolkning man vågar med någon sanning fälla ett sådant omdöme, sprider sina välgörande verkningar till alla detaljerna af det borgerliga lifvet.

Det är ju ej fråga om att icke statsutskottets herrar ledamöter äro lika angelägna som vi motionärer att se landet försvaradt. Men skiljaktigheten i deras och vår uppfattning tyckes bestå deri, att de tro sig kunna antaga, att den nådens tid vi lefva i skall räcka ännu länge och att vi hafva tillräcklig tid för oss att låta frågan om

Om ordnandet af en vårt oberoende skyddande armé gå sin jemna gång, utarbetande tills denna fråga omsider löses under tidens lopp. af förslag till ny härordning m. m.

(Forts.) Till den tanken måste man komma, då man ser att ordalagen i det afstyrkande utlåtandet öfver en dylik motion i fjor åberopas äfven i år. Men vi, som tro, att det ej är tid dröja med att ställa vårt oberoende under det skydd en tillräckligt öfvad värnpligtsarmé förmår skänka, vi hafva trott det vara angeläget, att Riksdagen inför tronen uttalade sin åsigt i denna angelägenhet, som hvar man anser för Riksdagens viktigaste, och dymedelst visade sig vara målmedveten i frågan. Folket, som nog tänker sina egna tankar, vill dock, att ledningen skall komma ofvanifrån. Ett sådant uttalande af Riksdagen skulle stärka och påskynda uppfattningen om angelägenheten att i tid vidtaga åtgärder i frågan, och det skulle höja den bristande sjelftillit, som här och der kan göra sig gällande.

Sådan, mina herrar, är den tankegång, som ledt till motionens ingifvande, och hvarför skulle denna kammare, som ju både enligt sina ledamöters uppfattning och enligt grundlagens mening är i eminent grad en samhällsbevarande institution, draga sig för att taga initiativ till en åtgärd, som afser att bevara samhället från den största af alla olyckor, den att se ett folk, här eller der, som någon gång kunde komma att sitta inne med en stark expansionskraft, vilja utsträcka sitt inflytande till bestämmande af vårt öde. Jag tror för min del, att man en gång skulle hålla kammaren räkning för, om den nu toge ett steg för åstadkommande af den reform, som här är i fråga.

Herr vice talman! Sjelfsagdt yrkar jag, oaktadt hvad som talats mot motionen, bifall till densamma.

Herr Anderson, Albert: Det är, jag måste bekänna det, med verklig ledsnad jag i dag hört den ärade ledamoten på jemtlandsbänken uppträda mot motionen. Denna afser ju att skaffa oss en förbättring i vårt försvar och derigenom söka stilla den oro, som finnes i mängas sinnen inom vårt land, därför att vårt försvar för närvarande icke är sådant, att vi med det kunna vara trygga för vår frihet och vår sjelfständighet. Men den nämnde ärade talaren uppställer alla möjliga hinder och betänkligheter mot att ens tänka på en sådan förstärkning af vårt försvar. Han talade icke alls om, hurudant försvar vi nu hafva. Han har icke sagt, om det är tillfredsställande eller icke. Kanhända anser han, att vi icke behöfva något försvar alls. Ettdera måste det vara: antingen anser han, att vårt nuvarande försvar är fullt tillräckligt, eller också tycker han, att vi icke behöfva något försvar alls.

Jag har fått en uppgift rörande våra värfvade regementen om vakansernas antal den 1 januari i år. Detta utgjorde vid kongl. Svea lifgarde nära 15 proc., vid Göta lifgarde 12 proc., vid Norrbottens regemente, som är dels indelt och dels värfvad, öfver 45 proc., vid Vesterbottens regemente nära 8 proc., vid Vermlands fältjägarekår öfver 29 proc., vid Gotlands infanteriregemente nära 20 proc., vid Hallands bataljon nära 14 proc., vid Blekinge bataljon nära 24 proc., vid Skånska husarregementet 10 proc. och vid Norrlands

dragonregemente 35 proc., allt af styrkan enligt plan. Sedan komma artilleriet, fortifikationen och trängen, der vakanserna uppvisa mycket höga procenttal, t. ex. vid Svea trängbataljon 49 procent o. s. v. Kan man under sådana förhållanden anse, att vårt nuvarande försvar är sådant, att det är betryggande? Jag kan det för min del icke, och jag får säga, att jag anser det högst nödvändigt, att man under den allra närmaste tiden vidtager kraftiga åtgärder för utveckling af det lefvande försvaret.

Af en ärad ledamot från statsutskottet har jag nu ytterligare erfarit, att man inom generalstaben är sysselsatt med utarbetande af förslag till förbättrande af vårt lefvande försvar; och vid sådant förhållande, herr vice talman, vill jag icke fasthålla vid mitt yrkande om bifall till motionen, utan afstår derifrån.

*Om
utarbetande
af förslag till
ny härord-
ning m. m.
(Forts.)*

Herr Almström: När denna motion väcktes, var det åtminstone för en del af motionärerna icke bekant, att det förslag, som åsyftas i motionen, var under utarbetning hos regeringen. Sedan vi nu emellertid, på grund af statsutskottets upplysning, kunna med säkerhet antaga, att Riksdagen till nästa år har att vänta förslag i denna riktning, synes det mig, att vår motion icke behöfver vinna vidare bifall. Jag skall därför, under förutsättning att ett dylikt förslag kommer att af regeringen framläggas, tillåta mig att yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Friherre Gripenstedt: Jag har svårt att förstå det missnöje med statsutskottets uttalande i denna fråga, som från flera håll yttrats. Så vidt jag kan finna, står här icke ett enda ord, vare sig i klämman eller i motiveringen, som uttrycker ogillande af tanken på ett utsträckande af värnpligten, och jag tror att ett sådant enhälligt uttalande från statsutskottets sida verkligen är något att taga fasta på.

Af friherre Palmstierna har gjorts anmärkning mot den del af utlåtandet, som är kopierad från den motivering, utskottet i fjor använde rörande samma motion. Men jag vet icke, att denna motivering i fjor mötte något ogillande, och den kan väl icke hafva förlorat något i värde sedan dess. Efter min tanke torde det också ligga en viss vikt på dessa ord i motiveringen: »helst som i allt fall Kongl. Maj:t icke lärer underlåta att till Riksdagen inkomma med framställning i sådant syfte, om och när så må finnas nödvändigt». Nu har statsutskottet i anledning af årets motion hänvisat till detta uttalande och derefter framhållit, att ett värnpligtsförslag lär vara under utarbetande hos regeringen. Utskottets ställning har endast varit den att initiativet bör öfverlemnas till regeringen, och utskottet har icke alls gjort något uttalande mot tanken på värnpligtens utsträckande.

En talare på hallandsbänken har framställt yrkande om bifall till motionen, hvars framställning sålunda skulle inflyta i Riksdagens skrifvelse. Jag skall då tillåta mig att påpeka, att motionens innehåll dock i ett afseende är sådant, att det knappast kan få opåtaladt passera. Der står, att Riksdagen borde »anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till ny organisation af landt- och sjöförsvaret, grundad, hvad manskapet anginge,

Om utarbetande af förslag till ny härordning m. m. (Forts.) *uteslutande* på allmän värnpligt o. s. v. Det har redan af friherre von Kræmer påpekats, att en sådan organisation icke är möjlig hvad specialvapnen beträffar. Han påvisade, att vi aldrig kunna tänka oss att öfningstiden skall bliwa så lång, att vi för specialvapnen skola kunna undvara all stam, och jag vill tillägga, ej heller för infanteriet, så vidt man räknar korpralerna till manskapet.

Denna omständighet synes mig vara ett tillräckligt skäl för kammaren att i närvarande stund afslå motionen.

Men för öfrigt synes det mig, i olikhet med hvad herrar Anderson och Nordenfalk anse, vara riktigast att initiativet i en fråga som denna tages af regeringen, och att Riksdagen icke på förhand binder sig vid några detaljer.

Friherre Palmstierna: Blott ett enda ord. Den siste talaren gjorde den anmärkningen, att motiveringen till motionen skulle vara — jag tror han sade omöjlig, därför att der står att organisationen för försvaret borde, hvad manskapet anginge, vara grundad uteslutande på allmän värnpligt. Jag tror dock icke, att motionärerna satt dit dessa ord utan att tänka något på saken. Då det vid infanteriet eller specialvapnen behöfves längre öfningstid än de värnpligtiges, finnes det två vägar att gå. Den ena är att, som nu hos oss, hafva en värfvad stam af yngre personer, hvilka få vara ledare för de värnpligtige; men man kan äfven undvara denna stam och begagna sig af de värnpligtige, hvilka efter slutad öfningstid mot särskild ersättning vilja förskaffa sig vidare utbildning. I det senare fallet kan man ju säga, att försvarsorganisationen är grundad uteslutande på allmän värnpligt.

Jag tror således, att det anmärkta uttrycket icke är så omöjligt, som den föregående talaren ansåg.

Herr Nordenfalk: Då samtliga öfrige motionärer i ärendet afstått från att yrka bifall till motionen och synas anse lämpligast, att sådant yrkande icke kommer under omröstning, skall äfven jag nöja mig med att hafva fått till protokollet anföra min åsigt och afstå från min framställning om bifall till skrifvelseförslaget.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i den föredragna punkten hemställt.

Föredrogs å nyo och företogs momentvis till afgörande statsutskottets den 14 och 16 i denna månad bordlagda memorial n:o 30, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbruksdepartementet m. m.

Mom a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

Lades till handlingarna.

Föredrogs å nyo och företogs momentvis till afgörande statsutskottets den 14 och 16 innevarande mars bordlagda memorial n:o 31, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande anslagen under riksstatens sjunde hufvudtitel.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

Lades till handlingarna.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 13 och 14 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 26, i anledning af väckt motion angående ändring af § 3 i lagen angående tillsättning af presterliga tjänster den 26 oktober 1883. *Ifrågasatt utsträckning af presternas befordringsrätt.*

Herr Sandqvist: I min egenskap af reservant skall jag be att få yttra några ord.

Till kompletterande af lagutskottets historik vill jag då till en början erinra, att »jus indigenatus», som utan tvivel är lika gammal som en ordnad kyrkostyrelse i vårt land, enligt uppgift af 1867 års lagutskott första gången uttryckligen nämnes i § 21 i presterskapets privilegier af den 16 oktober 1723.

Vid riksdagen 1865—1866 väcktes motion om dess upphäfvande, hvilken motion afslogs.

1867 beslöt Riksdagen skrifvelse till Kongl. Maj:t om dess upphäfvande. Lagutskottet, som föreslagit skrifvelsen, yttrade härvid i sitt betänkande: »— — men utskottet har dock ej kunnat förringa betydelsen deraf, att frågan står i ett nära beroende af de presterliga befordringslagarne i allmänhet, så att densammans lösning icke torde kunna ske med mindre dessa lagar underginge förändring.»

1869 ny motion, som afslogs, emedan frågan då låg under Kongl. Maj:ts behandling.

Kyrkomötet afgaf yttrande 1868 i anledning af 1867 års riksdagsbeslut och framhöll olägenheterna af infödingsrättens upphäfvande, på sätt utskottet på sid. 3 i sitt föreliggande betänkande också anger; med afseende å hvilka olägenheter, de der icke syntes motvägas af några synnerliga fördelar hvarken för församlingarna eller presterskapet, kyrkomötet förklarade sig icke kunna lemna sitt samtycke till upphäfvande af jus indigenatus, så vidt dermed afsågs med-

Ifrågasatt utsträckning af presternas befordringsrätt. gifvande för hvarje prestman att söka prestsysslor öfver hela riket, men medgaf rätt för prestkandidat att välja stift; hvilket Kongl. Maj:t efter Riksdagens framställning den 4 november 1876 i utfärdad förordning godkände.

(Forts.)

Ur 1876 års stadgande synes den nu gällande bestämmelsen hafva framgått, nemligen § 3 i lagen om presterliga tjänster den 26 oktober 1883, som säger: »Till presterlig tjänst njute prest befordringsrätt inom det stift han tillhör.» Från denna bestämmelse finnas dock åtskilliga undantag. Afven mot denna inskränkning, säger utskottet, »hafva tid efter annan höjts röster, som påyrkat prestmans fulla likställighet i fråga om rätt till befordran med andra statstjenare. Förslagen härom hafva emellertid hittills ej ledt till önskad påföljd, utan allt fortfarande kvarstår i antydd hänseende prestens undantagsställning». Dessa »röster», så vidt de hafva gjort sig hörda i Riksförsamlingen — och några andra kan väl utskottet ej afse — äro, så vidt mig blifvit känt, en motionärs vid 1887 års riksdag och nu en denna. 1887 års lagutskott yttrade hufvudsakligen, efter en historik öfver frågan: »Genom sistnämnda författning (Förordningen af den 4 november 1876) torde väl indigenatsrätten i detta ords egentliga bemärkelse få anses vara upphäfd. De skäl, 1868 års kyrkomöte anført för bibehållande af den derefter kvarstående inskränkning, som jemväl brukar benämnas indigenatsrätt, föranledde ock, att någon väsentlig rubbning deruti ej skedde vid antagandet af 1883 års lag, och några synnerliga olägenheter deraf torde sedan dess icke hafva visat sig. Om i något enstaka fall verklig olägenhet skulle kunna följa af inskränkningen, kan Kongl. Maj:t på derom gjord ansökning medgifva öfverflyttning från ett stift till ett annat; och sådan tillåtelse har i åtskilliga fall efter vederbörande domkapitels hörande lemnats»; hvadan utskottet afstyrkte motionen.

I anseende till Riksdagens upplösning kom frågan ej att slutbehandlas.

Nu skulle man väl vänta, att motionären och utskottet haft synnerligen goda skäl till sitt förfogande, när de ifrågasatt upphäfvande af en bestämmelse, som har sina rötter långt borta i tiden och som naturligtvis står i intimt samband med en del förhållanden, som skulle svårt rubbas genom dess borttagande. Men *det* är efter min uppfattning icke händelsen; och man kan icke värja sig för den föreställningen, att motionären och utskottet icke heller sjelfva trott på sina skäl, om man får döma af den allt igenom sväfvande form, under hvilken de framträd. Motionären säger t. ex.: »Af samma skäl, på grund af hvilka andra tjänstemän ega befordringsrätt inom hela riket, torde samma rätt böra tillerkännas» o. s. v. »Omregleringen kommer antagligen att medföra indragning», »deraf kan, åtminstone för en tid, prestbrist uppstå», »sådant missförhållande torde till någon del kunna afhjelpas» o. s. v. På samma sätt med utskottets motivering. Utskottet sjelft vitsordar, att de olägenheter, man förutsett skola blifva eu följd af att utsträcka presternas ansökningsrätt till hela riket, »uttömmande angifvits af 1868 års kyrkomöte».

Ser man på den sakliga valören i det skäl, som utskottet ställt i spetsen för sin bevisning, eller att »genom sakernas nuvarande

tillstånd likformigheten i befordringsförhållanden förryckes», så kan man med fog fråga: hvad vill det säga, att likformigheten blir förryckt, derigenom att sökande prester *icke* hafva tillfälle att flocka sig om de feta pastoraten? Jag förstår, uppriktigt sagdt, icke rätt hvad utskottet menar. — De öfriga skälen synas mig lika litet talande.

*Ifrågasatt
utsträckning
af presteras
befordrings-
rätt.*

(Forts.)

Det kan vara mindre nödigt för mig att ingå på någon vidare detaljerad granskning. Sådan kommer måhända från annat mera kompetent håll. Allenast ett påpekande, att det säkert är ganska tvifvelaktigt, att den föreslagna reformen, enligt utskottets ord, »är egnad att befordra enheten och sammanhållningen inom kyrkan».

När en bestående lag icke gifvit anledning till någon verklig olägenhet; när de vederbörande, som denna lag egentligen angår, icke allenast icke beklagat sig öfver densamma eller yrkat dess upphäfvande, utan genom sin egen representation tvärtom uttalat sig för dess bibehållande, bör man icke, blott för nöjet att ändra, kasta sig öfver det gamla och bepröfvade för att i stället sätta något, som är nytt och opröfvadt och dertill kan med skäl mistänkcas framkalla verkliga olägenheter.

Jag hemställer i enlighet med hvad jag nu i korthet anfört om afslag å motionen och å utskottets hemställan.

Herr Rodhe: Det är i sanning förvånande, att från en kyrkans man kunnat utgå ett förslag sådant som detta, hvilket synes taga så liten hänsyn till kyrkans sanna bästa, på samma gång som det synes vara ganska opraktiskt. Vore prestens arbete begränsadt till de uppgifter, som utgöra, så att säga, utansidan af hans verksamhet, ja, då kunde man gerna vara med om förslaget. Huruvida de kvalifikationer äro för handen, som fordras för uppfyllande af de uppgifterna, det skulle nog kunna tillräckligt inhemtas af insända handlingar. Men man får besinna, att prestens hufvudsakligaste uppgift är att utöfva en andlig inverkan, som kräfver alldeles särskilda betingelser. Huruvida de betingelserna äro för handen, torde deremot icke kunna bedömas blott af insända handlingar, utan för detta bedömande kräfves med nödvändighet en personlig kännedom. Jag förstår därför icke, huru det skulle vara möjligt för domkapitlen, om den nu föreslagna ordningen infördes, att fullgöra det stadgande, som föreskrifver, att på förslag till presterlig tjänst icke må uppföras den, som saknar betingelser att kunna rätt sköta en sådan tjänst.

Utskottet anser, att det skulle vara för kyrkan helsosamt, att prester blefvo förflyttade till från deras hemtrakter aflägsna områden. Jag vågar bestrida riktigheten af detta resonement. Erfarenheten torde visa, att det icke är riktigt; den torde visa, att det icke sällan inträffat, att prester, som på sådant sätt blifvit förflyttade till för dem alldeles främmande trakter, aldrig kunnat rätt sätta sig in i befolkningens sätt att tänka, aldrig kunnat rätt förstå sina församlingsmedlemmar, liksom att dessa prester sjelfve aldrig blifvit af församlingsmedlemmarna rätt förstådde. Jag vill visst icke bestrida, att det finnes sådana förflyttade prester, som på sin nya verksamhetsplats utöfvat en mycket välsignelserik verksamhet, men om dessa förflyttningar skulle blifva mera ofta förekommande, såsom händelsen

Frågasatt utsträckning af presternas befordringsrätt. skulle blifva, i fall den nu föreslagna ordningen infördes, så är det att frukta, att de nämnda olägenheterna äfven skulle blifva mera ofta förekommande.

(Forts.) Utskottet förmenar vidare, att presternas utsigter till befordran skulle förbättras genom den föreslagna ordningen. Jag vågar bestrida äfven detta; jag betvivlar, att denna ordning skulle kunna bereda presterskapet denna önskvärda förmån, ty är det så, att inom de särskilda stiftens befordringarne gå trögt, kan jag icke inse, huru det skulle kunna blifva bättre, i fall stiftens slogos tillsammans och bildade en gemensam enhet i fråga om ansökningar. Det hela torde vara lika med summan af dess delar. Tvärtom torde det vara anledning att frukta, att, om ansökningsrätt öfver hela riket infördes för presterna, många mindre meriterade, måhända mindre rikt utrustade prestmän, som dock på grund af samvetsgrannhet i embetets utöfning vore väl värda befordran, skulle komma att gå miste om utsigten till sådan. Och skulle det icke vara i hög grad obilligt, om dessa prester, derest de blefve utestängda från all befordran inom sin hemtrakt och sålunda nödsakade att söka befordran på långt aflägsna orter, skulle tvingas att företaga långa och dyrbara resor för att aflägga prof?

Hvad som deremot skulle främjas genom bifall till utskottets förslag, det är transportsökandet, men jag vill hemställa, huruvida det verkliga kan vara skäl att vidtaga särskilda åtgärder för att främja detta både för presterna sjelfva och för kyrkan menliga transportsökande.

Åtskilliga andra skäl skulle äfven kunna vara att anföra mot utskottets förslag, men jag skall inskränka mig till det redan sagda och ber att på grund deraf få yrka afslag på förslaget.

Herr Björlin: Herr talman! I det föreliggande ämnet befinner jag mig, såsom kammaren lätt kan förstå, på ett område, der jag är mycket litet bevandrad. Jag har emellertid deltagit i utskottets beslut i denna punkt, och jag vill öppet vidgå, att de skäl, som anfördes i utskottet af motionären, föreföllo mig så talande, att jag ansåg mig böra sluta mig till hans mening, synnerligast som min uppfattning är, att, då fråga är väckt om en, såsom det vill tyckas, tidsenlig och riktig reform, framställningen bör behandlas på ett välviligt sätt, och detta icke minst i denna kammare.

Jag skall då be att få nämna några af de inom utskottet anförda skäl, som kraftigast verkat på mig. Först vill jag likväl betona, att jag anser det väckta förslaget gå i en riktning, som bör vara till presternas förmån. Hade jag ett ögonblick kunnat tro, att det skulle vara till presternas nackdel, skulle jag icke slutit mig till deras sida, som tillstyrkt förslaget.

Det framhölls först och främst, att det med den nuvarande ordningen ej sällan händer, att erfarna och dugande prestmän, när de ändtligen efter många ansökningar vunnit plats på förslag till tjänst inom sitt stift, vid valet i församlingen, trots sina meriter, fingo vika tillbaka för yngre och jemförelsevis mindre erfarna medsökande. Det framhölls vidare, att en fri ansökningsrätt icke kunde vara förenad

med någon fara, och han hänvisade i detta afseende till förhållandena här i Stockholm.

Min granne här på göteborgsbänken förklarade nyss, att det i första rummet af en prestman borde fordras personlig bekantskap med förhållandena inom sin församling och att han endast derigenom skulle kunna göra sig rätt förstådd af församlingsmedlemmarna och vinna inflytande. Men det ligger då nära till hands att fråga den ärade talaren, huru då t. ex. en biskop, som förut icke är personligen bekant inom det stift, dit han kommer, skall kunna der göra sig förstådd.

*Ifrågasatt
utsträckning
af presternas
befordrings-
rätt.*

(Forts.)

Det var äfven åtskilliga andra skäl, som framställes på ett för mig öfvertygande sätt. Det uppvisades sålunda, att organisationen af svenska kyrkans tjänstemän skulle genom den föreslagna reformen blifva förbättrad, enär det skulle gå lättare för sig att utjemna förhållandena, då det rådde prestbrist i ett stift, men ett överskott af prester i ett annat. Och vidare påpekades det som en olägenhet, att en prestman, som erhållit befattning exempelvis i Norrland och klimatet på orten befunnes för hans helsa ogynnsamt, likväl med den nuvarande ordningen fortfarande vore för hela sitt lif bunden att qvarblifva der.

På grund af den ställning, jag intagit vid frågans behandling inom utskottet, finner jag mig föranlåten att yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Säve: Jag skall be att få förena mig med dem, som yrkat afslag på utskottets föreliggande betänkande.

Jag gör det särskildt därför, att jag är öfvertygad om, att den föreslagna reformen, för den händelse den skulle vinna samtliga vederbörandes bifall, skulle gagna hvarken den presterliga verksamheten i församlingen eller presterna sjelfva. För att den presterliga verksamheten skall blifva så välsignelsebringande, som den bör vara, fordras, att presten sjelf står i så nära förhållande till sina församlingsboar som möjligt. Jag är öfvertygad om, att i ett sådant förhållande kommer han icke, så framt han icke från tidigare år gjort sig väl förtrogen med den individuella åskådning och uppfattning och de lefnadsvanor, som äro rådande inom den trakt, der han skall verka. Nu är det gifvet, att i vårt vidsträckta land uppfattningar och åskådningar äro mycket olika. Jag tror också, att en prest, som har goda förutsättningar för en välsignelsebringande verksamhet inom öfversta Norrland, visst icke har samma förutsättningar för en lika god verksamhet i Skåne, eller att, om han passar för Gotland, han också passar för Vermland eller Nerike. Häremot kan man säga, såsom den siste ärade talaren framhöll, att det förekommer dock fall för närvarande, då en prest blifvit förflyttad från en ort till en annan, att det visat sig, att han trifts väl der och redt sig bra. Talaren anförde för att visa detta särskildt förhållandet med biskoparne. Ja, det är sant, men jag ber få fästa hans uppmärksamhet på, att våra biskopsambeten fordra en mängd särskilda egenskaper, som icke finnas och icke behöfva finnas hos hvilken prest som helst. Det kan hända, att förhållandena inom ett stift äro sådana, att det icke finnes någon

*Ifrågasatt
utsträckning
af presternas
befordrings-
rätt.*

(Forts.)

derstädes tjänstgörande prest, som verkligen skulle passa att bekläda biskopsembetet inom stiftet. Nu kan det frågas, om min uppfattning är riktig, hvarför vidtog man då den ändring uti indigenatsrätten, som blef genomförd år 1876, d. v. s. hvarför ändrade man den gamla lag, som band den unge prestkandidaten vid det stift, i hvilket han var född och som dermed gjorde honom till en sorts lifegen, bunden vid torfvan, »adscriptus glebæ», som det heter på lagspråket. Jo, lagen ansågs för hård och var det också, och därför skedde en lindring deruti. Men 1868 års kyrkomöte ville å andra sidan hålla på, att när den unge kandidaten gjort sitt val af stift och blifvit ordinerad till prest för detta stift, skulle han vara bunden derstädes. De skäl, som kyrkomötet 1868 härför framhöll och som finnas intagna i lagutskottets betänkande, sid. 4, tror jag icke hafva jälvats af motionärens kritik.

Jag tror också, att den föreslagna nya lagen, om den skulle blifva antagen, icke skulle blifva fördelaktig för presterna sjelfva. Biskop Rodhe har redan berört denna sak. Jag ber dock få fästa uppmärksamheten på, att om presterna också, genom den nya lagen, skulle få utsigt att söka flera presterliga embeten än till förene, så torde de ock med denna utsigt få vissheten om, att de medsökandes antal blifver vida större än nu. Och icke saknas under nuvarande förhållanden tillfälle att söka presterliga befattningar. Pastoratens antal i riket går upp till 1,370 — och då medräknar jag icke komministratorerna — och fördelar man dessa lägenheter på de 12 stiften, så finner man, att inom hvarje stift gifves det tillräckligt många platser att söka. Det är icke der olägenheten ligger.

Man talar om prestbrist. Det är onekligt, att en sådan finnes, och att den är ganska känbar i vissa stift. Men jag kan icke finna, att denna brist kommer att häfvas derigenom, att, när ett större pastorat är ledigt, det kommer en sökande från ett annat stift och tager det. Ty det kompenseras derigenom, att den, som icke blifvit befordrad, i stället söker sig ett pastorat i ett annat stift. Det torde kunna sägas, att stiftet äro olika stora. Lunds stift har 240 pastorat, medan Visby stift har endast 44. Men de obefordrade presternas antal inom de olika stiftet står för visso i samma proportion, så att detta reglerar nog sig sjelf. Det är ju för öfrigt uppenbart, att de unga prestkandidaterna icke söka sig in i dylika stift, der befordringsutsigterna äro svaga.

Herr Rodhe fäste uppmärksamheten på svårigheten för domkapitlen att, om reformen ginge igenom, upprätta rigtiga förslag. Den svårigheten vill äfven jag framhålla. Det är uppenbart, att om reformen skall genomföras, måste den föregås af en total reform af våra presterliga befordringslagar. Man får framför allt ändra de bestämmelser, som äro gällande för vederbörande domkapitel vid förslags uppsättande. Nu hafva domkapitlen, då de uppsätta sina förslag, att jemföra det nit, det allvar och den skicklighet, hvarmed de respektive sökandena skött de dem anförtrödda kall. Detta går ju lätt för sig med afseende på sökandena från stiftet, dem ju domkapitlen väl känna. Men det torde för ett domkapitel vara omöjligt att af de stereotypa betygen öfver lära och lefverne bilda sig en säker

föreställning om »det nit, det allvar och den skicklighet, hvarmed de sökande skött sina kall», som komma från andra stift. Motionären gifver en antydning om, att domkapitlet kan på enskild väg bos vederbörande domkapitel i det främmande stiftet skaffa sig upplysningar om den sökandes egenskaper. Jag hemställer, huruvida denna utväg vore så synnerligen passande att begagna. Jag tror, att det blefve ytterst obehagligt både för det domkapitel, som skall göra dessa icke officiella förfrågningar, och äfven för det domkapitel, som skall svara. Blir sökanden vid förslaget uppsättande på grund af dylika enskilda meddelanden förbigången och vill han besvara sig, mot hvad skall han rigta sina klagomål?

*Ifrågasatt
utsträckning
af presternas
befordrings-
rätt.*

(Forts.)

På grund af hvad jag anfört, anhåller jag om afslag på utskottets hemställan.

Herr Billing: Ehuru jag är öfvertygad om, att kammaren utan vidare diskussion kommer att afslå utskottets förslag, anser jag mig dock böra säga några ord, då den här föreliggande frågan är mycket ingripande i hela vår kyrkliga organisation och då en och annu synpunkt ännu finnes att påpeka, som icke förut blifvit omnämnd. Jag skall icke se frågan ur synpunkten af presterskapets fördelar, ehuru jag är öfvertygad om, att en lag, sådan som den föreslagna, skulle lända presterskapet till nackdel. Jag skall se frågan från andra synpunkter, särskildt från synpunkten af församlingarnes bästa. Innan jag det gör, ber jag få foga ett komplement till utskottets referat af frågans historia. Det talas der om, i hvad mån indigenatsrätten på senare tider lossats. Men så vidt jag minnes, har man icke fäst uppmärksamheten derpå att, enligt gällande lag, en församling, hvilken som helst, har rätt att till fjerde profpredikant kalla prest från hvilket stift som helst. Den rätten således, att kunna befordras inom olika stift, finnes redan. Detta är en mycket vigtig punkt, då det är fråga om indigenatsrätten.

Jag ber att få göra ännu ett litet komplement till utskottets referat. Utskottet säger, att en sådan lag som den här föreslagna skulle ställa presterna på samma linie som alla andra embetsmannakårer. Det är väl icke alldeles riktigt att säga så. Det finnes väl ändå ett slags band eller inskränknings förhållanden på andra områden än det ecklesiastiska. Jag tänker nu t. ex. på det militära. Man kan ju der välja att gå in på hvilket regemente som helst. Men har man en gång kommit in på ett regemente, der man önskar befordran, så stannar man der, till dess fråga kan bli om befordran till de öfversta graderna. Äfven der är således en inskränkning i befordringsrätt. Så kan det nog vara äfven inom andra kårer. Jag tror dessutom, att den ringaste eftertanke skall säga herrarne, att på det presterliga embetsområdet måste göra sig gällande något andra synpunkter, derför att dervidlag måste — och det är ingen, som förnekar att detta måste är ett *moraliskt önske-måste* och icke ett *praktiskt måste* — personligheten utöfva en ganska stor betydelse och alltid spela en stor roll. Och i fråga om presternas befordran är det icke en förbättring, utan en försämring, i samma mån som hänsyn till personliga gratifikationer icke gör sig gällande.

*Ifrågasatt
utsträckning
af presternas
befordrings-
rätt.*

(Forts)

En förändring sådan som den föreslagna komme att i väsentlig mån upphäffa de personliga förhållanden och de band, som finnas emellan stiftsstyrelsen och vederbörande presterskap.

Herrarne förstå nog alla, att, om stiftsstyrelsen skall kunna utöfva något inflytande, detta måste bero icke på en lagparagraf eller på något sådant, som kan skrivas i handlingar, utan på det rent personliga fostrandet, på personlig bekantskap, personlig kärlek o. s. v. Om man nu ställer hela presterskapet på en ambulerande fot, så måste det leda till ett upplösande af de personliga banden mellan stiftsstyrelsen och presterskapet, hvaraf vår kyrka och vårt folk skulle taga en icke ringa skada och omöjlig hemta något gagn.

Här har redan af flere talare uppmärksamheten blifvit fästad på huru, i fall den nya lagen blefve gällande, det skulle blifva förenadt med stora svårigheter, ja, nästan omöjligt för stiftsstyrelsen att upprätta förslag till lediga tjänster. Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att antagandet af denna lag nödvändigt — såvidt nu gällande befordringslagar i öfrigt skola kvarstå — skulle leda till en ren mekanism i afseende å upprättande af förslag. Det blefve omöjligt, vid förslagets uppsättande, att göra annat än att på ett papper föra upp, huru många år och huru många betyg o. s. v. de sökande hafva och derefter bestämma förslaget. Det blefve en rent mekanisk åtgärd. — Vid alla de förslag, som under de senare årtiondena varit framlagda om ändring i afseende på presternas befordran, hafva striden alltid stått om, huru man skulle kunna komma ifrån detta mekaniska räknande af pappersmeriter för att gifva rum för det personliga vid presterliga lägenheters tillsättande.

Det skulle mycket snart, för att icke säga genast, visa sig, att en sådan reform skulle vara omöjlig efter den nya lagens införande.

Det är vidare alldeles tydligt, att ett korollarium af antagandet af denna lag blefve ett upphäfvande af församlingarnes valrätt. Det är ju klart, att, oafsedt svårigheterna, ja, omöjligheten för en stiftsstyrelse att upprätta förslag rörande personer, som styrelsen icke känner till, det skulle bli en omöjlighet, att en prest t. ex. i Norrland skulle resa ner och profva i Skåne och tvärtom. Det är helt enkelt omöjligt att tänka, att något sådant skulle kunna fortfarande bestå, utan konsekvensen af en sådan ny lag som denna blefve ett upphäfvande af församlingarnes valrätt. Der befordringsordningen är för presterna, såsom här är föreslaget, der hafva församlingarne nog icke heller någon valrätt, utan det är Kongl. Maj:t, som tillsätter alla presterliga sysslor, naturligtvis efter pappersmeriter och möjligen äfven efter inflytanden, som vid sidan derom göra sig gällande.

Nu är det ju för herrarne bekant, att det svenska folket icke vill lemna ifrån sig sin valrätt i fråga om presterliga tjänsters tillsättande. Det kan ju finnas personer, som anse, att goda grunder kunde vara för att Kongl. Maj:t utnämde till alla presterliga befattningar, men det må dessa önska huru mycket som helst, det svenska folket lemna icke ifrån sig rätten att hafva inflytande vid tillsättande af presterliga tjänster. Dess sträfvan går i alldeles motsatt riktning, nemligen att få allt större inflytande.

Om denna lag antages, skulle den således leda till ett upplösande af de personliga förhållandena emellan stiftsstyrelsen och presterskapet, det skulle leda till mekanism i afseende å tillsättningen och det skulle leda till upphäfvande af församlingarnes valrätt. Detta kan nog vara tillräckligt för att visa, att denna motion är i någon mån obetänksam. Men jag skall tillägga ännu en sak, och det är hänsynen till församlingsvården.

*Ifrågasatt
utsträckning
af presternas
befordrings-
rätt.*

(Forts.)

Det betyder icke så litet, att presterna på landet i allmänhet komma att tjänstgöra inom den orten, der de hafva sin födelseplats, d. v. s. denna får icke göras alltför inskränkt, ty, heter det ju, ingen är profet i sitt fädernesland, men inom sitt stift böra de få tjänstgöra; det har sin särskilda betydelse, och säkerligen skulle församlingsvården komma att lida ett stort afbräck, om det blefve något allmännare med sådant vandrande presterskap, som komme från aflägsna orter till andra platser. Undantag kunna ju finnas. Det är icke så precis säkert, att den af en utskottsledamot anförda parallell med biskoparne är så slående. Först och främst är det icke säkert, att biskoparne passa så väl i främmande stift. Visst är, att man vid biskopsval helst väljer en stiftets son. Håri ligger en fingervisning med afseende på nu föreliggande ärenden.

Jag tror, att jag med en viss sakkunskap kan yttra mig om olägenheterna af att församlingarna få prester från aflägsna orter. Det är emellanåt svårt redan att förstå hvarandras språk. Det finnes nog de, som tala en vackrare skånska än till och med jag, och jag tror icke, att de skulle blifva förstådda, om de komme till Norrland, lika visst som en prest från Norrland eller Dalarne, om han komme till våra sydliga skånska församlingar, icke skulle förstås af allmogen der.

Och, mina herrar, det är med mycket allvar jag säger det, dessa prester från de aflägsna orterna skulle i djupare mening icke förstå befolkningen på den nya platsen, och än mindre skulle befolkningen förstå de främmande presterna.

Man kommer icke in i nya åskådningar därför, att man får befordran. Det religiösa lifvet är inväfdt i öfriga former af menskligt lif, och det religiösa och sedliga inflytandet är ej oberoende af en viss homogenitet i afseende på den allmänna uppfattningen och den allmänna åskådningen. Dertill kommer, att det religiösa lifvet utvecklar sig så olika på olika orter. Om jag jemför de trakter, jag känner till, t. ex. Skåne och Dalarne, så är det verkligen så olika yttringar af religiöst lif inom dessa olika provinser, beroende på hundraårig historia, att en prest icke kan passa likaväl på det ena stället som på det andra.

Herr talman! Jag anser, att den förevarande motionen icke är värd att bifallas, hvarför jag yrkar afslag på utskottets utlåtande.

Herr von Möller: Jag är ledsen, att jag icke kan följa den föregående talarens råd att icke förlänga diskussionen. Jag har nemligen blifvit uppkallad af den ärade ledamoten på bobuslänsbänken. Han talade som en kyrkans vän och manade oss att värna om kyrkans bästa. Jag kan icke underlåta att fästa mig vid en passus

*Ifrågasatt
utsträckning
af presternas
befordrings-
rätt.*

(Forts.)

i hans anförande, hvilken icke tyckes mig stå i full öfverensstämmelse med denna hans mening. Han sade: om motionen bifölles, kunde det hända, att mindre meriterade och å hufvudets vägnar mindre rikt utrustade prester icke skulle vinna befordran. Jag anser det just vara en fördel och mest förenligt med kyrkans bästa, om klenst begåfvade prester *icke* vunne befordran. Visserligen skulle det vara en stor olägenhet för dem sjelfva, men församlingarne skulle otvifvelaktigt vinna derpå. — Den ärade talaren är nog ense med mig i den saken.

Det talades vidare om församlingarnes rätt att kalla fjerde profpredikant från hvilken ort som helst. Ja, man vet, huru det går, att församlingar det oaktadt beklagligen allt för ofta tilldelas prester, som de icke äro mycket nöjda med. Vore det så, att församlingarne verkligen *finjo* den prest, de sjelfva önskade, vore nog missuöjet mindre rörande denna angelägenhet.

Den föregående talaren nämnde, att ett bifall till motionen skulle medföra upphäfvande af församlingarnes valrätt, emedan en prest från Norrland skulle hafva svårt att resa ned till Skåne för att profva. Detta är väl dock lätt hjälpt derigenom, att han låter bli att *söka* till en plats, som ligger för aflägsset enligt hans tycke. Det anfördes äfven ett annat skäl, hvilket icke heller synes mig synnerligen öfvertygande, att skåningarne icke skulle bli förstådda i Norrland och norrländingarne icke i Skåne. Emot detta finnes ett enkelt botemedel, och det är, att de skånska presterna lära sig att *tala* och *förstå* svenska.

Herr Rodhe: Jag borde icke upptaga kammarens tid, men jag kan icke underlåta att säga ett par ord med anledning af den siste talarens yttrande. Han uttalade den förmodan, att jag skulle vara med honom ense om det önskvärda af att icke rikt utrustade prester ej vunne befordran. Tvärtom, jag är häri icke alls ense med herr von Möller, då jag icke anser en rik begåfning vara nödvändig för en välsignelsebringande verksamhet i kyrkans tjenst. Jag anser, att sådan verksamhet mycket väl kan utövas af mången mindre rikt begåfvad prestman.

Herr Sandberg: Endast några få ord för att tillkännagifva det skäl, som förmår mig att rösta för afslag å utskottets förslag. Genom införandet af församlingarnas rätt att äfven i konsistoriella pastorat kalla fjerde profpredikant har till kyrkans olycka gifvits upphof till en hög grad af lycksökeri bland presterna. Införandet af rätten att kalla fjerde profpredikant har nemligen gjort, att en yngre prestman, som får förordnande att i ett ledigt pastorat tjenstgöra såsom vice pastor, blott rigtar sina ansträngningar på att blifva omtyckt och få kallelse till fjerde profpredikant. Sedan får han också vid valet de flesta rösterna och blir vanligen utnämnd af Kongl. Maj:t. Skulle nu införas rätt för presterna att söka pastorat öfver hela riket, skulle detta lycksökeri blifva tiodubbladt.

Jag yrkar därför afslag å utskottets hemställan.

Herr von Möller: Blott ett par ord: Här talades under försvarsdebatten på förmiddagen om, att det vore en moralisk skyldighet för oss att värna det i afseende på det fasta försvaret vanlottade Norrland.

Äfven i den här föreliggande frågan påkallar en nödstäld landsdel kammarens bistånd. Det finnes nemligen stift — om ett eller flera, kan ju vara likgiltigt — der en viss dominerande kyrklig fraktions ensidiga rigtning gör behovet allt mera känbart att från andra håll få in prestmän med friare åskådning, så att vi sålunda äfven här hafva ett rent *moraliskt* skäl att bifalla utskottets förslag.

Ifrågasatt utsträckning af presternas befordringsrätt.

(Forts.)

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr vice talmannen jemlikt de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt, samt vidare på afslag derå, och förklarade sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslags en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller, hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—21;

Nej—67.

Justerades två protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 3,09 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 20 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.; och dess förhandlingar leddes af herr vice talmannen.

Justerades protokollet för den 13 i denna månad.

Anmälades och bordlades lagutskottets utlåtanden:

n:o 27, i anledning af väckta motioner angående ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande; och

n:o 28, i anledning af väckta motioner angående ändringar i lagstiftningen rörande inteckning.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 16, till Konungen, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbruksdepartementet m. m.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll af följande lydelse:

År 1900 den 19 mars sammanträdde kamrarnes valmän för att jemlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels Riksdagens fullmäktige i riksbanken efter herrar T. Liljewalch och R. Almström, hvilka voro i tur att afgå, dels suppleanter för samtliga fullmäktige i riksbanken; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedde till

fullmäktige:

herr Almström, Robert, ledamot af Riksdagens Första Kammare	med 48 röster,
» Liljewalch, Tom, f. d. stadsmäklare	» 48 »

samt till *suppleanter* för tiden från valet, till dess nytt val under år 1901 försiggått:

herr Uggla, Albert Axel, major	med 48 röster,
» Walldén, Wilhelm, ledamot af Riksdagens Första Kammare	» 47 » ,
» Tham, Vollrath Henrik Sebastian, ledamot af Riksdagens Första Kammare	» 46 » .

Fr. von Strokirch.

P. Pehrson.

G. Rudebeck.

Carl Persson.

År 1900 den 19 mars sammanträdde kamrarnes valmän för att jemlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels Riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret ej mindre för valperioden 1900—1903 efter herrar E. Sederholm och O. M. Höglund, hvilka voro i tur att afgå, än äfven för återstående delen af valperioden 1898—1901 efter herr P. Samzelius, hvilken afidit, dels suppleanter för samtliga fullmäktige i riksgäldskontoret; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedde till

fullmäktige:

för valperioden 1900—1903:

herr Höglund, Otto Magnus, filosofie doktor, grosshandlare med 48 röster,
 » Sederholm, Edvard, ledamot af Riksdagens Första
 Kammare » 48 » ;

för återstående delen af valperioden 1898—1901:

herr Unger, Edvin Maguus, ledamot af Riksdagens
 Första Kammare med 47 röster;

samt till *suppleanter* för tiden från valet, till dess nytt val under år 1901 försiggått:

herr Lilliesköld, Erik Wilhelm, kamrerare med 48 röster,
 » Ramstedt, Reinhold Victor, grosshandlare » 47 » ,
 » Almqvist, Knut Fredrik Gerhard, ledamot af Riks-
 dagens Andra Kammare » 45 » .

Fr. von Strokirch.

P. Pehrson.

G. Rudebeck.

Carl Persson.

Dessa protokoll lades till handlingarna; och skulle Riksdagens kanslideputerade genom utdrag af protokollet underrättas om ifrågasvarande val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarne ingifva förslag dels till förordnanden för de valde, dels till skrifvelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen, dels ock till den paragraf, som derom borde i riksdagsbeslutet intagas.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 17 i denna månad bordlagda ärenden, nemligen konstitutionsutskottets utlåtanden n:is 2 och 3, statsutskottets utlåtanden n:is 32—39 äfvensom bevillningsutskottets memorial och betänkanden n:is 23—26.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr vice talmannen beslöts, att lagutskottets utlåtanden n:is 27 och 28 skulle sättas främst bland utskottsbetänkandena på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,45 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
